

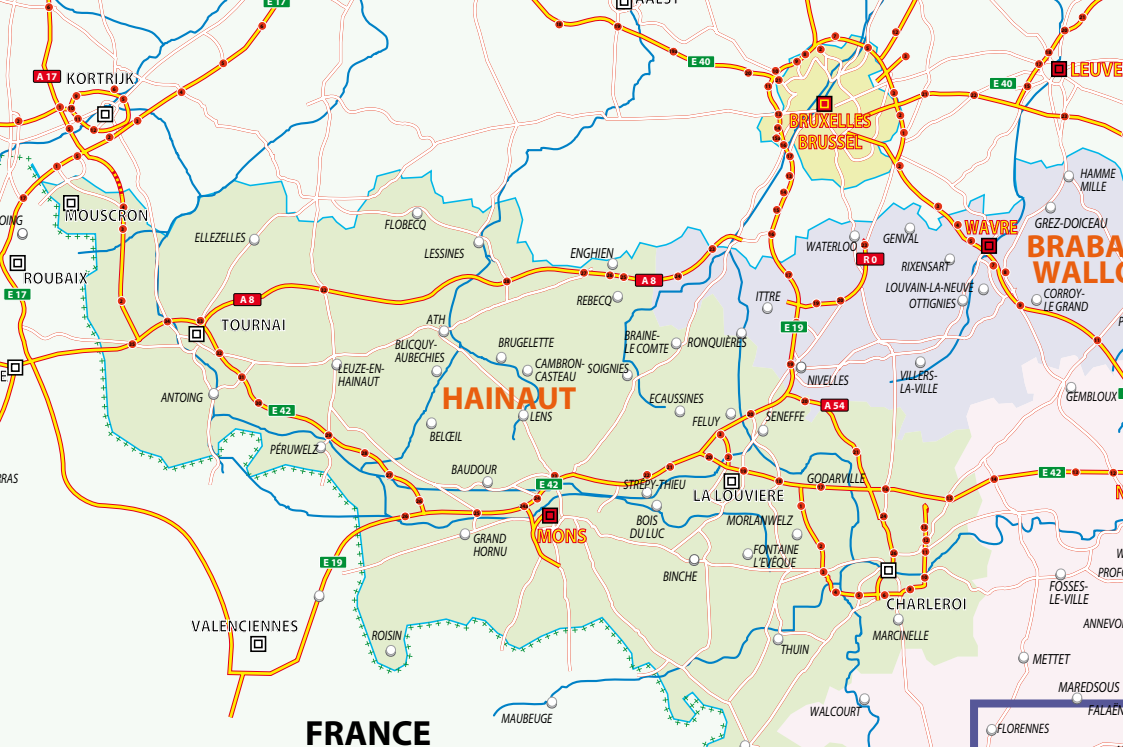
BELGIË
WALLONIË

DE SLAG OM DE ARDENNEN
DEC 44 - JAN 45
DE WEGEN VAN DE HERINNERING

WALLONIË. OMRINGT JE MET WARMTE.

www.belgie-toerisme.be

VLAAMS BRABANT

HASSELT

NEDERLAND

DEUTSCHLAND

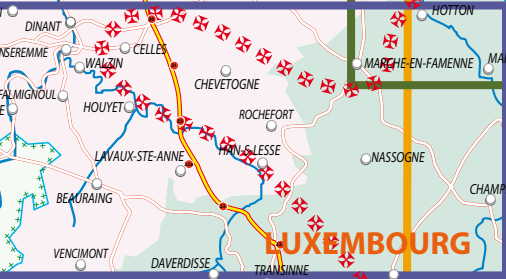
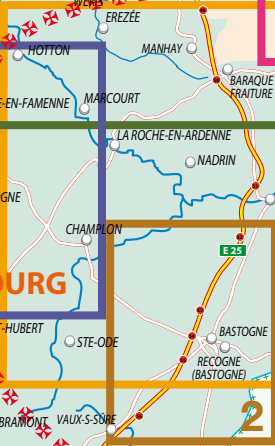
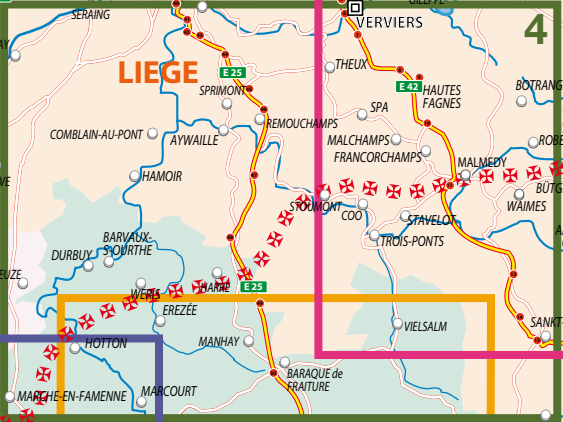
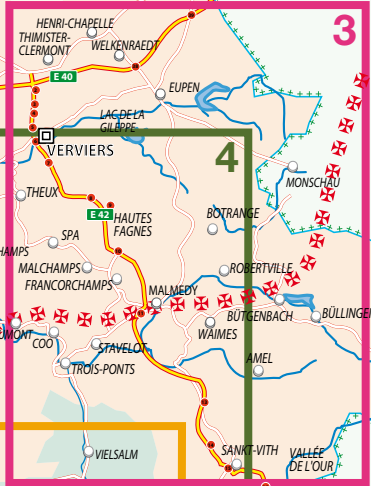
LIEGE

LUXEMBOURG

GRAND DUCHÉ du

LUXEMBOURG

LUXEMBOURG

“Zonder de wilskracht en de vastberadenheid van deze mannen om een bezetter tegen te houden die over veel meer mankracht beschikte, zou er in de geschiedenis een heel ander hoofdstuk geschreven zijn”.

Gen. Maj. Troy H. MIDDELTON
Commandant van het VIIIe Amerikaans Korps

“De Slag om de Ardennen was zeker één van de zwaarste waaraan ik heb mogen deelnemen en met een inzet van zeer groot belang”.

Field-Marshal B. MONTGOMERY
Commandant van de 21e Leger groep

EDITORIAAL

De Slag om de Ardennen, het allerlaatste gevecht van de Tweede Wereldoorlog op Belgisch grondgebied, vond plaats van 16 december 44 tot 28 januari 45. Velen waren er rechtstreeks bij betrokken, anderen hoorden erover vertellen, maar niemand kan heden onverschillig blijven bij deze beslissende gebeurtenis.

Elk jaar, en niet alleen in Bastogne, maar eveneens in La Roche-en-Ardenne, Hotton, Houffalize, Malmedy, St Vith, Marche-en-Famenne, Vielsalm, Neuville-en-Condroz of Henri-Chapelle, en in andere steden en dorpen, herinnert men zich !

Men herinnert zich met een zekere emotie, bezinning en respect ten opzichte van deze soldaten die vanover de zee kwamen om de vrede terug te schenken aan onze steden, dorpen en families, dikwijls ten koste van hun leven.

Deze “herinneringsplicht” hebben wij omgezet in deze brochure die u langs steden en dorpen, gedenkstenen en monumenten, musea en militaire plaatsen en kerkhoven zal leiden.

Deze “Wegen van de Herinnering” geven u de gelegenheid de Waalse streken heden te ontdekken, zonder het verleden te vergeten. U vindt er de mooiste facetten van een gezellig toerisme waar de ontspanningsmogelijkheden en ontdekkingen u met warmte omringen.

Aangename reis... !

INHOUD

Historische inleiding	p. 5
De Britten in de slag	p. 8
Bastogne (Bastenaken)	p.16
De doorbraak van het 6 ^e Duitse Pantserleger	p.22
Einde van de opmars van de 6 ^e en 5 ^e Duitse Pantserleger	p.30
Van Bastogne naar Houffalize	p.36
De laatste dagen van de slag	p.40
Enkele bedenkingen	p.41

HISTORISCHE INLEIDING

De geallieerde landing in Normandië op 6 juni 44 vormde een psychologische nederlaag voor het Duitse leger.

Met een minimum aan slachtoffers zouden de Geallieerden erin slagen om in enkele dagen 150.000 mannen te ontschepen.

Iets meer dan een maand na de landing zouden bijna een miljoen soldaten deelnemen aan de strijd in Normandië, waarna ze krachtig zouden doorstoten doorheen Frankrijk en vervolgens door België.

In het centrum bevond zich het 1^e Amerikaans leger van Generaal Hodges, rechts het 3^e Amerikaans leger onder Generaal Patton, en links het 2^e Britse leger met aan het hoofd Generaal Dempsey.

Parijs werd eind augustus bevrijd. Doornik, Brussel en Antwerpen werden begin september bevrijd door de Britse troepen, en in de loop van dezelfde maand bevrijdden Amerikaanse divisies Bergen,

Namen, Luik en de Ardennen.

Na een haastige terugval zetten de Duitse eenheden hun verdediging op achter de Siegfriedlinie. Het 1e Leger van Hodges slaagde er niettemin in om Aachen in te nemen, terwijl het 3^e Leger van Patton zich opmaakte om het Saarland te veroveren.

Generaal Eisenhower was opperste bevelhebber van de geallieerde troepen in Europa (S.H.A.E.F.). Hij was van mening dat tussen de twee fronten het moeilijke terrein en de winterse weersomstandigheden de Duitsers zou weerhouden van het inzetten van een offensief, en daarom besliste hij om het tempo van de opmars te verminderen

en nam hij het berekende risico om deze sector te verzwakken. Op dat ogenblik zouden de Ardennen de sector vormen waar de Amerikaanse divisies zich konden hergroeperen.

Ondertussen dacht de Amerikaanse president Roosevelt reeds na over de Conferentie van Yalta, waar Europa in februari 45 verdeeld werd in twee invloedsszones. Er bestonden ook strategische

Marche – Para's van het 1st Canadian Battalion trekken door de stad (US Army)

Hamptean - Tommies van het 1st Manchester Regiment (I.W.M.)

Samrèe – Sherman van de 2nd Armored Division (CEGES)

Dochamps – Gladde weg voor de Shermans van de 2nd Armored Division (US Army)

verschillen tussen de Amerikaanse en Britse bevelhebbers. Eisenhower wou Duistland veroveren vanuit een hele lengte van de frontlijn, terwijl Montgomery eiste om een snelle en krachtige doorsteek naar Berlijn vanuit Nederland.

Van die periode van respijt maakte het Duitse opperbevel gebruik om een groots aanvalsplan op touw te zetten.

Het had tot doel om de Ardennen te doorkruisen, de Maas over te steken en Antwerpen opnieuw in te nemen met zijn haveninfrastructuur. Op die manier kon men de toevoer afsnijden van de bevoorrading van de geallieerde legers, en het Amerikaanse leger isoleren van het Britse. Zo wou men de Geallieerden

dwingen om te capituleren en op zijn minst voor het westerse front een getekende vrede bereiken. Het Duitse leger zou dan overgebracht kunnen worden naar het Oostfront om daar de opmars van het Russische leger te stuiten.

Maar het succes van deze aanval zou afhangen van meerdere factoren: een langdurig laag wolkendek om de tussenkomst van de geallieerde luchtmacht te verhinderen, een zeer snelle aanvankelijke doorstoot waarbij geallieerde benzinedeps moesten buitgemaakt worden, de controle over belangrijke verkeersknooppunten en in een latere fase een verbreding van de geslagen bressen.

Baronville - Sherman « Firefly » van de 29th Armoured Brigade (I.W.M)

Hotton – Gordon Highlanders trekken ten strijd naar La Roche (New York Times)

Volgens de besluiten van het Duitse opperbevel zou de “voornaamste inspanning” voor de aanval geleverd worden door het 6^e Pantserleger van Sepp Dietrich. Hij moest over de hellingen van Elsenborn heen en de Maas oversteken tussen Hoi en Luik. Het 5^e Pantserleger onder bevel van Generaal Baron Hasso von Manteuffel had als doel om de belangrijke verkeersknooppunten van St-Vith en Bastogne te veroveren, de Maas over te steken tussen Dinant en Andenne en via Brussel naar Antwerpen op te rukken.

De noordflank van het offensief werd bemand door het 15^e Leger van von Zangen. Op de zuidflank moest het 7^e Leger van Generaal Brandenberger weerstand bieden tegen eventuele tegenaanvallen van Generaal Patton en zijn 3^e Amerikaans leger.

Om verwarring te stichten moesten speciaal opgeleide groepen wantrouwen en verdenking zaaien onder de Amerikaanse troepen. Deze commando's van Kolonel Otto Storzeny droegen Amerikaanse uniformen en gebruikten materiaal dat ze op de GI's buitgemaakt hadden. Ze moesten de bruggen van Hoi en Amay veroveren om de ongehinderde doortocht van de Duitse pantsercolonnen mogelijk te maken.

Om elke Amerikaanse versterking vanuit het noorden naar het slagveld te beletten zouden Kolonel von der Heydte en zijn 800 parachutisten boven de Hoge Venen landen en het kruispunt aan de Baraque Michel controleren.

*Marche - Welshe Colonne van de 160th Brigade trekt ten strijd
(New York Times)*

Elke nacht gedurende weken, onder volledige radiostilte, brachten de Duitse bevelhebbers 250.000 manschappen, 600 tanks en zware kanonnen en 1900 kanonnen in stelling via de weg of de spoorweg, tussen Montjoie en Echternach.

Na meerdere keren uitstel begon op 16 december 44, om 5.30 's ochtends, in de koude en de mist, het Duitse offensief over een front van 125 km. Het droeg de codenaam 'Wacht am Rhein' (Wacht aan de Rijn) en zou de geschiedenis ingaan als 'De slag om de Ardennen'.

Een zee van vuur stortte zich op de Amerikaanse voorposten, gevolgd door aanvallen van de infanterie en de doorbraak van de pantsercolonnen.

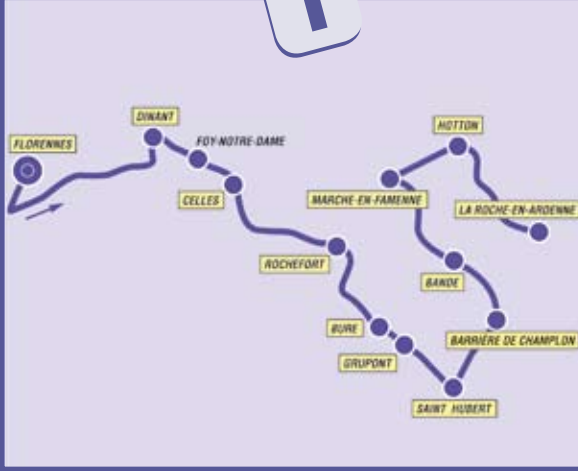
Zo repte zich het 6e Pantserleger van Dietrich naar de Maas. Het bestond uit de 1. Panzer SS 'Leibstandarte Adolf Hitler', de 12. Panzer SS 'Hitler Jugend', de 2. Panzer SS 'Das Reich', de 9. Panzer SS 'Hohenstauffen' en tenslotte de Volksgrenadier divisies.

Links daarvan rukte het 5^e Pantserleger van von Manteuffel op met de 2. Panzer, de 9. Panzer, de Panzer Lehr, de 116. Panzer en de Führer Begeleit Brigade, en enkele Volksgrenadier divisies.

Voor de Amerikanen van de 2nd en 99th Infantry Division van het V Corps van Generaal Gerow en de 106th, 28th en 4th Infantry en eenheden van de 9th Armored van het VIII Corps van Generaal Middleton, samen ongeveer 80.000 manschappen, was de verrassing compleet. De eenheden werden uiteengerukt, de verdediging week op meerdere plaatsen, maar het verzet kreeg eveneens meteen vorm.

De Britse troepen die in Nederland gelegerd waren bereidden zich voor op hun volgende campagnes en dachten reeds aan het naderende Kerstfeest.

De Britten in de slag om de Ardennen

De inbreng van de Britse troepen zou nooit de omvang van de inspanningen van het Amerikaanse leger benaderen, wat premier Winston Churchill overigens zelf toegaf. Toch was de Britse bijdrage, weliswaar beperkt in tijd en aantal manschappen, van grote invloed en niet te verwaarlozen. Dat kwam in grote mate door het stempel dat Maarschalk Montgomery drukte op de hele operatie.

Op 20 december 44 gaf Montgomery aan het 30ste Britse Korps dat onder

generaal Horrocks opereerde het bevel om Nederland te verlaten en op te trekken naar de gevechtszone in de Ardennen. Vanaf 22 december zouden de 51st Highland Division, de 53rd Welsh Division en de Armoured Brigades defensieve stellingen innemen tussen Maastricht en Givet om elke poging van de Duitse troepen om de Maas over te steken te vrijdelen. De 6th Airborne Division, op dat ogenblik op rust in Engeland, kreeg het bevel om zich naar de Ardennen te haasten.

Op 3 januari 45, in de koude en sneeuw, op de as Tellin – Rochefort - Hotton, voerde het 30ste Britse Korps aanvallen uit binnen het kader van het geallieerde tegenoffensief. Daarop namen achtereenvolgens ook de 6th Airborne Division, de 53rd Welsh Division en de 51st Highland Division, gesteund door pantsereenheden, deel aan de gevechten. De 43rd Wessex Division werd in reserve gehouden.

Op 16 januari waren de doelstellingen bereikt en Maarschalk Montgomery besliste om de eenheden van het 30ste Britse Korps uit de Ardennen weg te trekken en terug te sturen naar Nederland om zich klaar te maken voor het sinds lang geplande offensief richting Duitsland, met oversteek van de Rijn.

FLORENNES

Op weg naar de Ardennen kwam het 1st Northamptonshire Yeomanry op 25 december aan in Florennes en werd er enkele dagen ingekwartierd in de gebouwen van het vliegveld, om daarna op te trekken en de troepen te ondersteunen die betrokken waren bij het tegenoffensief.

Het betreffende vliegveld werd in 1942 aangelegd door de Luftwaffe en in 44 door de Amerikaanse troepen bevrijd. Het werd gebruikt door de Fighting en Bomber Groups van de USAAF.

SPITFIRE MEMORIAL MUSEUM

© Photo: Spitfire Museum

Op het terrein van het vliegveld bevindt zich een museum waar een Spitfire Mk XIV uit 1944 te zien is, evenals diverse toestellen die kenmerkend zijn voor de ontwikkeling van de Belgische Luchtmacht.

Verder vindt men er talrijke vitrines met foto's, documenten, vlieguitrusting, schaalmodellen en allerlei herinneringen. Het museum roept tevens de geschiedenis van dit vliegveld op, en die van de eskaders die er gestationeerd waren.

Basis J. Offenberg - 5620 FLORENNES -
© 32(0)71/68.22.52 (zaterdag, zondag en maandag gesloten) - www.museespitfire.be

DINANT

Op de avond van 23 december, aan de voet van de Bayard rots, forceerde een jeep met Duitsers in Amerikaanse uniformen een wegcontrole om daarna terecht te komen in een cordon mijnen dat door de Engelsen aangebracht was om de toegang tot de stad en tot de brug over de Maas te bewaken.

Gedenkstee die het uiterste punt aanduidt tot waar het Duitse offensief is geraakt, en herdenkt tevens dat zij nergens de Maas hebben kunnen oversteken (Aan de voet van de Bayard rots).

TE BEZOEKEN

• De Citadel van Dinant, gelegen hoog op een rotsrichel, en te bereiken via trappen of met de

kabellift. Prachtige uitzichten over de stad en de Maasvallei.

5500 DINANT - © 32(0)82/22.36.70 – 22.21.19

• De grotten 'La Merveilleuse' en de bijzondere kalkafzettingen.

Route de Philippeville 142 – 5500 DINANT -
© 32(0)82/22.22.10

• Ontdeckingsboottochten op de Maas naar Anseremme en naar Hastière, zelfs naar Namen.

CELLES

Op 24 december reed ter hoogte van het kruispunt van Celles het eerste pantser van een colonne van de 2. Panzer op een landmijn en kwam tot stilstand. De commandant van de colonne dacht dat alle wegen naar Dinant met mijnen bezaaid waren, en gaf aan zijn colonne het bevel om met de pantsers door de velden te rijden. Gebrek aan brandstof en munitie belette hun vooruitgang, en verhinderde dat zij veel konden uitrichten. Tenslotte werden ze ontdekt en in de tang genomen door Britse pantsers van het 3rd Royal Tank Regiment en een eenheid van de Amerikaanse 2nd Armored, en ook nog bestookt door geallieerde jagers/bommenwerpers.

Op tweede kerstdag werd de Duitse pantsercolonne totaal vernietigd en de Duitse weerstandskern van Celles - Foy-Notre-Dame flink gereduceerd. Hierdoor mislukte de aanval van het 5^e pantsrleger van Hasso von Manteuffel. De Duitsers slaagden er niet in om de Maas over te steken en zouden nooit de Antwerpse haven bereiken.

Pantser van de 2. Panzer, op enkele meters van de plaats waar de ontploffing plaatsvond herinnert aan het feit dat de Duitse doorsteek definitief tot stilstand kwam in Celles (kruispunt van

TE BEZOEKEN

• De oude collegiale kerk uit de 11e eeuw in typische Romaanse stijl uit het Maasbekken met crypten uit de 7e en 12e eeuw.

IN DE OMGEVING

- In Celles-Houyet getuigt het volledig bemeubelde feodale kasteel van Vèves over de voorbije eeuwen. 5561 CELLES-HOUYET - © 32(0)82/66.63.95
- In Foy-Notre-Dame staat een renaissancekerk waarvan het plafond is samengesteld uit 145 vakken met daarin schilderijen op hout van de school van Rubens.

ROCHEFORT

Celles).

Op 23 december botste de Panzer Lehr op het 335th Infantry Regiment van de 84th Infantry. De belaagde Amerikanen kregen het bevel om terug te plooiën en slaagden erin om de omsingeling te doorbreken.

Op 3 januari 45 trokken de para's van het 1st Canadian Parachute Battalion van de 6th British Airborne de stad binnen, ruimden de nesten van het Duitse verzet op en organiseerden verkenningpatrouilles in de omgeving van Rochefort. Ze installeerden een batterij artillerie ter hoogte van het feodaal kasteel en vervol-

gden daarop hun weg naar Marche-en-Famenne.
Gedenkplaat aan de Canadese para's die de stad bevrijdden

(Square Crépin)

MEER MONUMENTEN

- Monument opgedragen aan het 335th Infantry Regiment van de 84th Infantry 'The Rail Splitters' die op 23 en 24 december heldhaftig weerstand boden tegen de oprukkende pantsers van de Panzer Lehr (kruispunt van de wegen St-Hubert - Dinant en Marche - Han)
- Gedenkplaat voor de 50ste verjaardag van de Slag

TE BEZOEKEN

- Het grafelijk kasteel uit de 11e en 18e eeuw dat met zijn indrukwekkende versterkingen de stad domineert.
Rue Jacquet – 5580 ROCHEFORT -
© 32(0)84/21.44.09
- De Grot van Lorette met haar prachtige klank en lichtspel.
Drève de Lorette – 5580 ROCHEFORT -
© 32(0)84/21.20.80
- Trein voor toeristische rondritten.

BURE

om de Ardennen in 1994 (Square Crépin)

Bij de zonsopgang van 3 januari 45, een koude en besneeuwde ochtend, verliet het 13th Battalion Parachute Regiment van de 6th British Airborne Resteigne te voet in de richting van Bure, dat door de Duitsers bezet was. Om 1 uur 's middags werd de aanval ingezet vanaf de bosrand hoog boven het dorp. Zodra ze het bos verlieten werden de para's geplaagd door aanhoudend vuur van mitrailleurs, mortieren en van een Panther tank. Ondanks alles zetten de Britse para's hun aanval verder tot ze de eerste huizen bereikten, om daarna van huis tot huis verder te gaan.

Na drie dagen van bittere gevechten, soms lijf aan lijf, en ten koste van zware verliezen, maakten de para's zich meester van het dorp. Bure was bevrijd. Nog dezelfde avond kregen de Britten het bevel om het dorp te verlaten en verder te gaan.

De para's van de 6th British Airborne zouden verder nog Wavreille, Grupont, Jemelle, On, Hargimont, Nassogne, Amberloup, Ambly, Marloie, Waha en Roy bevrijden.

Gedenksteen in de vorm van een grafsteen die herinnert aan de 61 para's die het leven lieten bij de bevrijding van Bure (kerkplein).

MEER MONUMENTEN

- Gedenkplaat voor de 6th British Airborne Division (ommuuring van de kerk).
- 'Roll of Honour' van de 6th British Airborne Division (in de kerk)
- Gedenksteen voor alle burgers en soldaten die

gedood werden tijdens het gevecht om Bure (kerkplein).
'Croix Renquin', monument opgericht ter nagedachtenis aan de

IN DE OMGEVING

- In Tellin, het 'Musée de la Cloche et du Carillon'(Museum van de Klok en de Beiaard), in een oude postherberg, dat de oude en moderne geschiedenis schetst van dit stukje industriële erfgoed.
Rue Grande 23 – 6927 TELLIN –
© 32(0)84/36.60
- In Grupont staat het Spaans Huis uit 1590, dat ooit diende als gerechtshof en als herberg. Vandaag is het een geklasseerd monument
- In Grupont staat een monument ter ere van de Belgische ontminjers en ter herinnering aan de zware tol die zij betaalden bij hun ontminjingsoperaties aan het eind van de oorlog.

SAINT HUBERT

Belgische SAS para's die het leven lieten tijdens verkenningsopdrachten en bij de bescherming van de flanken van de 6th Airborne (op de hoogten in het zuidwesten van het dorp, te bereiken via de Rue de Mirwart).

Vanaf 26 december was een eskadron Franse SAS para's, verbonden aan de 6th Airborne, actief ten oosten van de stad. Ze moesten de bescherming verzekeren van de flanken van de Britse para's en de verbinding met de Amerikanen van de 87th Infantry tot stand brengen. Hiertoe zonden ze verkenningspatrouilles uit.

Voorlopelijk op de mannen van de 87th Infantry Division liep een patrouille van deze Franse para's op 11 januari de stad binnen, op zoek naar de laatste Duitsers. Daarvan namen ze er nog een twintigtal gevangen.

Deze para's lieten de Franse vlag wapperen aan het stadhuis en de gemeentelijke gezagsdragers overhandigden hun uit dankbaarheid de sleutels van de stad.

Gedenkplaat die herinnert dat de Fransen als eersten St-Hubert binnenliepen en hun commandopost vestigden in dit huis (Rue du Marché 3)

MEER MONUMENTEN

- Gedenkplaat ter ere van de 87th Infantry Division ‘Golden Acorn’ die de stad bevrijdde (gevel van het stadhuis, Place du Marché)
- Gedenkplaat die eraan herinnert dat schrijver en oorlogsverslaggever Ernest Hemingway in St-Hubert verbleef in december 44 (Place du Marché 18 – Hôtel de l’Abbaye).
- Monument opgedragen aan de “Chasseurs

TE BEZOEKEN

- De basiliek, met haar barokke gevel uit de 18e eeuw, haar interieur in hooggotiek uit de 16e eeuw, het altaar gewijd aan Sint Hubert en de Romaanse crypte uit de 11e eeuw.
- Centrum Pierre-Joseph Redouté met prenten, gravures en lithografieën van de schilder en aquarellist met een voorkeur voor rozen als onderwerp. Hij werd in 1759 in St-Hubert geboren en schilderde aan het Franse hof.
Rue Redouté 11 – 6870 SAINT-HUBERT-
© 32(0)61/61.18.72
- Het voorplein en gerenoveerde gevels van het paleis van de abdij.

IN DE OMGEVING

- In de ‘Fourneau Saint Michel’ (Sint-Michielsoven) toont het ‘Musée du Fer et de la Metallurgie’ (Museum voor IJzer en Metaalindustrie) op de oorspronkelijke site de technieken voor het bewerken van ijzer, en verder traditionele voorwerpen en werktuigen uit vroegere tijden.
- In de ‘Fourneau Saint Michel’ is er het ‘Musée de la Vie Rurale en Wallonie’ (Museum voor het Waalse landleven) dat bestaat uit een vijftigtal oude landelijke woningen die uit verschillende Waalse regio’s werden bijeengebracht en herbouwd in dit open luchtmuseum.
Provinciale Musea van Fourneau Saint Michel –
6870 SAINT HUBERT – © 32(0)84/21.08.90

BARRIÈRE DE CHAMPLON

Ardennais”, met name voor hun ‘Ardense campagne’ in mei 1940 (‘La Roseraie’, Av. des Chasseurs Ardennais).

Na hun opmars langs de rivier “le Bronze” trekken de Schotten van het 5th Queen Own Cameron Highlanders door Ronchamps en verjagen de Duitsers uit het dorp Mierchamps. Ze nemen vervolgens Journal in en sturen een patrouille op verkenning.

Op 14 januari 45, in de ochtend, maakt een van deze patrouilles de verbinding met de GI’s van de 87th Infantry Division bij de Barrière de Champlon.

MONUMENT

- Herdenkingsplaat van de “Verbinding” tussen een patrouille van het Schotse 5th Queen Own

BANDE

Cameron Highlanders met een Amerikaanse van het 87th Infantry Division (Maison du ski in Champlon-dorp).

Op 11 januari verliet een patrouille Belgische SAS para’s Marche-en-Famenne, en marcheerde het dorp Bande binnen. Tot hun afgrijzen ontdekten ze 34 burgers die op kerstavond gedood waren met een nekschot en achtergelaten in de kelder van een verwoeste woning. De jongste was nauwelijks 17 jaar.

Enkele dagen later besliste de commandant van het

9th Battalion Parachute Regiment van de 6th Airborne als postuum eerbewijs een behoorlijke begrafenis te verzorgen voor deze ongelukkige slachtoffers van de Gestapo.

Gedenkteken met de namenlijst van de slachtoffers herinnert

MARCHE-en-FAMENNE

aan deze droevige gebeurtenis. Wie de kelder bezoekt vindt er foto’s van de slachtoffers. Een moment van bezinning is hier zeker gepast. (langs de N4 autoweg).

De 84th Infantry, waarvan de latere staatssecretaris Henry Kissinger deel uitmaakte, vertrok op 21 december uit Aachen en nam stelling in tussen Marche en Hotton. Zo wou men verhinderen dat de 116. Panzer de beboste heuvelruggen die de open vlakte van de Famenne beheersen zou oversteken, en daarmee de toegang tot de Maas.

Met het oog op de tegenaanval die bepaald was op 3 januari 45 had de 53rd Welsh Division opdracht gekregen om de eenheden van de Amerikaanse 84th Infantry af te lossen en de voormalige Amerikaanse stellingen in te nemen. Op 4 januari, een koude dag met sneeuwstormen, lanceerden de Welshmen hun aanvallen op de as Marche - Hotton. De beijzelde wegen maakten het voor de pantsers moeilijk om hun troepen te bevoorraden en op efficiënte wijze te ondersteunen. Ze werden sterk vertraagd in hun opmars door het heuvelachtige en beboste terrein, en ook door de kou en de sneeuw. Ze trotseerden Duitse artillerievuur, mijnevelden en wegbarricades van omgehakte bomen. Toch slaagden de Welshmen erin om de dorpen Menil, Waharday, Rendeux en Grimbiemont te bevrijden.

Na drie dagen en drie nachten van hevige gevechten in de bossen en in de ijzige koude, telde de 53rd Welsh 105 gesneuvelde wanneer ze werden afgelost door

de Schotten van de 51st Highland (Zie ook Weg n° 4, pagina 31).

Gedenkplaat opgedragen aan de Engelsen, Schotten, Welshmen, Canadezen, Belgische SAS para's en Franse SAS para's die deel uitmaakten van het 30e Britse Korps van het 2e Britse leger van de 21e leger groep onder bevel van Maarschalk Montgomery en die deelnamen aan de Slag om de Ardennen (Voorplein van het 'Musée des Francs et de la Famenne' - Rue du Commerce).

ANDER MONUMENT

- Gedenkplaat voor het feit dat de stad niet ingenomen

werd dankzij Generaal Alexander Bolling en de moedige mannen van de 84th Infantry Division "The Rail Split-

TE BEZOEKEN

- Het 'Musée des Francs et de la Famenne' (Museum van de Franken en van de Famenne) gaat niet alleen over de Franken die zich vanaf de 5e eeuw in de streek vestigden. Ook prachtige archeologische vondsten uit de regio en traditionele oude beroepen worden getoond.

Rue du Commerce 17 – 6900 MARCHE-en-FAMENNE - ☎ 32(0)84/32.70.60

- Musée de la Dentelle (Museum voor Kantwerk) met rijke collecties. Dit museum herinnert eraan dat de stad ooit een belangrijk en zeldzaam Waals centrum voor kloskant was, dat aan bijna 850 kantwerksters werk verschafte.

c/o S.I. Rue de Marche, Rue des Brasseurs - 6900 MARCHE-en-FAMENNE - ☎ 32(0)84/31.21.35

- Musée des Chasseurs Ardennais (Museum van de Ardense Jagers) toont de evolutie van de uniformen en van de legerdienst. Ook informatie over de veldslagen van 14-18, de Tweede Wereldoorlog en het Verzet, en tenslotte over de periode van 1946 tot 1994.

Camp militaire Roi Albert, Ch. de Liège 65 - 6900 MARCHE-en-FAMENNE - ☎ 32(0)84/32.61.08

- Kerk van St-Remacle uit de 14e eeuw met doopvont uit de 16e eeuw.

HOTTON

ters" die de opmars van de Duitse troepen tegenhielden (Voorplein van het 'Musée des Francs et de la Famenne', Rue du Commerce)"

Reeds vanaf de eerste dagen van januari 45 stuurden meerdere infanterie en pantsereenheden van het 30e Britse Korps hun troepen in de tegenaanval in de richting van La Roche-en-Ardenne. Ze hadden als doel het terugdringen van de Duitsers en het opruimen van de sector langsheen de westelijke oever van de Ourthe en verbinding te maken met de Amerikaanse troepen (zie ook Weg n° 4

COMMONWEALTH MILITAIRE BEGRAAFPLAATS

Begraafplaats die ligt in het Zuiden van de stad op een bosrijk plateau. Hier rusten 666 soldaten en piloten van het Commonwealth, waaronder één 18-jarige Belg die het uniform van de 53rd Welsh Division streed (Langs de weg Hotton-Menil).

MONUMENTEN

- Monument voor de Belgische commando's met gedenkplaat voor de Belgische SAS para's

(kerkplein)

- Gedenkplaat opgedragen aan het 51st Engineer Combat Battalion (brug over de Ourthe).

TE BEZOEKEN

- De Faber watermolen (1729) werkt nog steeds, nu vooral tot groot genoegen van de bezoekers.
c/o S.I. Hotton – Rue Haute 4 – 6990 HOTTON -
© 32(0)84/46.61.22

IN DE OMGEVING

- De grotten van Hotton, echte kristalpaleizen, geklasseerd als 'belangrijke Waalse site', en vermeld in de Michelin gids als 'een omweg waard' 6990 HOTTON - © 32(0)84/46.60.46

Geschutskoepel van een Britse 'Firefly' Sherman tank opgedragen aan de 53rd Welsh Division en aan de ondersteunende pantserseenheden (op de oever van de Ourthe, langs de weg Hotton – Erezée – Manhay).

In de vroege morgen van 7 januari 45, in een bittere kou en langs beijzeldde wegen, verlieten de Schotten van de 51st Highland Division hun afwachterende posities ten zuiden van Luik en begonnen zich te verplaatsen in de richting van de frontlijn tussen Marche en Hotton. Hun opdracht: de uitgeputte Welshmen aflossen en doorstoten naar La Roche-en-Ardenne.

Nadat de dorpen Hodister, Warizy en Ronchampay bevrijd waren, op 11 januari trok het 1st Battalion Black Watch langs de Ourthe verder naar La Roche. Voorafgegaan door een ontminningsploeg en door enkele gepantserde verkenningvoertuigen van de 2nd Derbyshire Yeomanry, bereikten de Schotten kort voor de middag de tot puin gebombardeerde stad. Ze werden van dichtbij gevolgd door de ondersteunende pantsers van het 1st Northamptonshire Yeomanry Regiment.

Zodra de stad bevrijd was van de laatste Duitse bezetters en het puin geruimd was in de hoofdstraat, zetten de andere eenheden van de divisie hun weg verder door La Roche naar de dorpen Hives, Hubermont, Mierchamps, Erneuville en Ortho, die alle bevrijd werden. Zo kwam meteen ook de

verbinding met de Amerikaanse troepen tot stand. (Zie ook Weg n^r 5, pagina 37).

MUSEUM VAN DE SLAG OM DE ARDENNEN

Dit is het enige museum van de Slag om de Ardennen dat een afdeling heeft die toegewijd is aan de Britten.

Er is meer dan 1500m² tentoonstellingsruimte verdeeld over drie niveaus en voorzien van een lift. De

diorama's en vitrines tonen meer dan 100 levensgrote modellen van Amerikaanse, Britse en Duitse soldaten met hun uitrusting en bewapening. Er zijn ook enkele uniformen die door veteranen van de Slag om de Ardennen geschonken werden. Het museum toont ook persoonlijke eigendommen die op het slagveld gevonden werden. Verder zijn er zware en lichte wapens, foto's en documenten, en een twintigtal voertuigen.

Mis niet het schaalmodel (schaal 1/9) van het beroemde 'Vliegende Fort', de B17 bommenwerper. Op de tweede verdieping, in de "Wapenzaal", ziet men 90

geweren, pistolen en revolvers, en eveneens een exemplaar van de beroemde 'Enigma' decodeermachine van Poolse oorsprong.

Rue Chamont 5 – 6980 LA ROCHE-en-ARDENNE -
© 32(0)84.41.17.25 - www.batarden.be

Gedenkteken 'Roll of Honour' opgericht ter herinnering aan de 54 Schotse gesneuvelden in de Slag om de Ardennen (bij het binnenrijden van de stad, op de weg Hotton – La Roche)

MEER MONUMENTEN

- Gedenkplaat die eraan herinnert dat op 12 januari 45 een Amerikaanse pantserpatrouille verbonden aan de 84th Infantry Division van de hoogten van Samrée afdaalde en verbinding maakte met de Schotten van

de 51st Highland Division die van Hotton kwamen (bij de brug over de Ourthe, op de hoek van de Rue

de la Gare en de Rue de Cielle)

- Sherman tank opgedragen aan de Amerikaanse eenheden die deelnamen aan de bevrijding van La Roche en de bijhorende gemeenten (Esplanade op de oever

TE BEZOEKEN

- De ruïnes van het middeleeuws kasteel (9^e eeuw) gebouwd op een rotsrichel die de stad en de meanders van de Ourthe domineert.
- Toeristische trein die de stad verkent en ook het bos in de onmiddellijke omgeving, tot aan het wildpark.
- Op het plateau van Deister is er het wildpark met herten, hinden, reeën, steenschapen, everzwijnen, wolven, wilde katten, enz. ... en een cafetaria.
- Het 'Musée de la Meunerie (Maalderijmuseum) bevindt zich in een watermolen uit de 19e eeuw die in zijn oorspronkelijke staat bewaard is. Een eerbetoon aan het werk van de molenaars.
La Petite Strument 62 – 6980 LA ROCHE-en-ARDENNE - © 32(0)84/41.10.80
- De 'Grés de La Roche' (aardewerk van La Roche) en het 'Musée du Jambon d'Ardenne' (Museum van de Ardense hammen) of: van het roken van de ham naar de oven van de pottenbakker.
Rue Rompré 28 – 6980 LA ROCHE-en-ARDENNE
© 32(0)84/41.18.78

van de Ourthe.)

Tank Destroyer "Northampton" van het Britse type "Achilles" opgedragen aan het 1st Northamptonshire Yeomanry Regiment die de 51st Highland Division ondersteunden. Het was het eerste pantser dat de stad binnenrolde in de voetsporen van de 1st Black Watch (op de esplanade aan de oever van de Ourthe tegenover de ruïnes van het middeleeuws kasteel).

Op de avond van 17 december werden de para's van de 101st Airborne Division, die in Reims uitrusten, in staat van paraatheid gebracht. Aangezien de weersomstandigheden geen valschermsprongen toelieten, trokken ze via de weg naar de gevechtszone in de Ardennen om er de opmars van de Duitse troepen naar Bastogne tegen te houden en om er de voornaamste toegangswegen tot de stad te verdedigen.

Ondertussen overrompelden de eenheden van het 5^e Pantserleger, onder het bevel van Maarschalk Hasso van Manteuffel, de stad vanuit het noorden en het zuiden. Bastogne en zijn verdedigers werden op die manier omsingeld. De 2. Panzer, het 'speerpunt' van het 5^e Pantserleger, was op kerstavond bruusk tegengehouden vlakbij Dinant. Het Duitse opperbevel was van mening dat de Maas niet meer kon overgestoken worden en dat Antwerpen met zijn haven niet meer bereikt kon worden. Daarom had men besloten om de "voornaamste inspanningen" te richten op de inname van Bastogne.

Een pantsercolonne van de 4th Armored Division van het 3^e leger van Patton besloot om vanuit het zuiden naar Bastogne te stoten en slaagde erin om op tweede kerstdag de Duitse omsingeling te doorbreken.

Ondanks vijandelijk artillerievuur en bombardementen lukte het de Amerikaanse eenheden om de bres te verbreden, hoewel het Duitse leger verschillende pogingen deed om de omsingeling te dichtten. Zo sleepte de slag om Bastogne aan tot 17 januari 45.

BASTOGNE

Sherman Tank van de 11th Armored 'Thunderbolt' Division die verwoest werd op 30 december 44 in de omgeving van het gehucht Renuamont (Place McAuliffe)

MEER MONUMENTEN

- Brigadegeneraal en interim commandant Anthony McAuliffe van de 101st Airborne Division "Screaming Eagles" verzekerde met succes de verdediging van Bastogne en diende de Duitse gezanten met het legendarisch geworden 'Nuts' kordaat van repliek (Place McAuliffe)
- Mijlpalen 'Voie de la Liberté' (Weg van de Vrijheid) (Place McAuliffe, Route du Mardasson)
- Gedenkplaten opgedragen aan de 4th, 10th en 11th Armored Division (Place McAuliffe)

- Gedenkplaat opgedragen aan 512th, 513th en 514th Flight Squadron van de 406th Fighter Group (Place McAuliffe)
- Gedenkplaat opgedragen aan Renée Lemaire, verpleegster uit Bastogne, die tijdens een bombardement de dood vond in het hospitaal dat door de Amerikanen ingericht was in een grootwarenhuis (Rue de Neufchâteau)
- Geschutskoepels van tanks die de perimeter van de bezette stad aangeven (op de voornaamste wegen naar Bastogne)
- Gedenkplaat opgedragen aan Generaal McAuliffe en aan zijn hoofdkwartier (Kazerne van 1A, Route de La Roche 40).

OM TE BEZOEKEN

- Tentoonstelling 'J'avais 20 ans en 45 à Bastogne' (Ik was 20 in 45 in Bastogne)
Een tentoonstelling die de bloederige strijd in Bastogne schetst en de nadruk op het menselijke aspect legt.
Séminaire de Bastogne, Place Saint-Pierre - 6600 Bastogne - © 32(0)61/50.20.02 - www.20ans45.org
- Original Museum: museum gewijd aan de Ardennen, de fauna, oude werktuigen en ook aan de burgers en soldaten uit de Slag om Bastogne.
Rue de Neufchâteau 20 – 6600 BASTOGNE - © 32(0)61/21.27.89
- Museum in Piconrue, toont de tradities en het geloof in de Ardennen, religieuze meubelkunst en kunstschaten uit sacristieën.
Place St. Pierre 24 – 6600 BASTOGNE - © 32(0)61/21.56.14

MIJLPALEN WEG VAN DE VRIJHEID

In St-Symphorien, ten zuiden van Parijs en halfweg tussen Normandië en Bastogne, werd in augustus 1946 de eerste 'Mijlpaal Weg van de Vrijheid' ingehuldigd. Een weg aangelegd op initiatief van Commandant Guy de la Vasselais, hoofd van het Franse militaire gezantschap bij het 3^e Amerikaans leger van Generaal Patton.

Vanuit de wens om de bevrijding door middel van een groot monument te herdenken, besloot Commandant Guy de la Vasselais om een symbolische mijlpaal te plaatsen na elke kilometer langsheen de weg die door de divisies van Generaal Patton gevolgd werd.

Deze mijlpalen vindt men langsheen de 1145km die door de troepen van Patton afgelegd werden vanaf de landingsplaatsen in Normandië tot aan de Mardasson heuvel in Bastogne, en gaande over Avranches, Le

Mans, Fontainebleau, Reims, Verdun, Metz, Luxemburg en Aarlen. Ze werden gebeeldhouwd als fakkels die oprijzen uit de oceaan, en zijn eigenlijk replica's van de fakkel die vastgehouden wordt door het Vrijheidsbeeld in de haven van New York.

BASTOGNE HISTORICAL CENTER (B.H.C.)

Een museum dat gebouwd werd in de vorm van een ster en dat ingehuldigd werd op 31 mei 1976 door Prins Albert, later Koning Albert II. Het bezit een unieke collectie uniformen en lichte wapens van de Amerikaanse en Duitse troepen die vochten in de slag om Bastogne, en ook enkele zeer realistische reconstructies. Een aanpalende zaal toont een aaneenschakeling van reportages die tijdens de strijd gedraaid werden door de protagonisten.

Colline de Mardasson – 6600 BASTOGNE - © 32(0)61/21.14.13 - www.bastognehistoricalcenter.be

MEER MONUMENTEN

- Gedenksteen 'Screaming Eagle' opgedragen aan de 101ste US Airborne Division, belegerd in Bastogne (tussen BHC en Mardasson).

MARDASSON

Monumentaal gedenkteken gebouwd op de Mardassonheuvel op initiatief van de Belgisch-Amerikaanse Vereniging.

Een gedenkteken dat werd opgevat in stervorm en ontworpen door architect Georges Dedoyard. Het is een eerbetoon van het Belgische volk aan de Amerikaanse soldaten die gedood, gewond of vermist werden bij de bevrijding van onze dorpen en steden tijdens de Slag om de Ardennen.

Op een steen in het midden van het monument staat in het Latijn de inscriptie: 'Het Belgische volk gedenkt zijn Amerikaanse bevrijders'. Dit is tevens een herinnering aan het feit dat op deze plaats op 4 juli 1946 in aanwezigheid van de Ambassadeur van de Verenigde Staten wat aarde werd genomen die in een verzegeld koffertje werd gelegd. Dit werd door de Belgische autoriteiten overhandigd aan president Harry Truman van de Verenigde Staten.

Op de binnenmuren van het gebouw staat het verhaal van de Slag om de Ardennen gegraveerd, en op de buitenste zuilen de namen en individuele wapenschilden van de Amerikaanse eenheden die deelnamen aan strijd. Boven op het monument kan men zich aan de hand van oriëntatietafels een beeld vormen van het slagveld.

Aan de voet van het gebouw is een crypte uitgegraven in de rots versierd met mozaïeken van de Franse kunstenaar Fernand LEGER, en dat drie altaren bevat: een katholiek, een protestants en een joods.

BIZORY

HET VREDESBOS

Iedere Amerikaanse veteraan van de Slag om de Ardennen was erg ontroerd bij het idee dat zijn naam zou verschijnen op een plaat aan de voet van een boom, van 'zijn boom', een boom die hem zou overleven.

Niet ver van de Mardassonheuvel werd in 1994 op initiatief van de plaatselijke UNICEF afdeling een 'Vredesbos' ingehuldigd. Vanuit de lucht bekeken vormen de 4000 bomen, gepland op een oppervlakte van 3ha, het symbool

van UNICEF, de moeder met kind als symbool van de tenderheid. De omtrek ervan is bezaaid door borden met de namen van de steden die deel uitmaken van de Wereldunie van Martelaarsteden van de Vrede die in 1982 werd opgericht op initiatief van de stad Bastogne.

MONUMENT

- Gedenkteken opgedragen aan de soldaten van het E 'Easy' Company/506th Parachute Infantry Regiment/101st US Airborne Division dat een eerbetoon kreeg in de film 'Band of Brothers' van SPIELBERG (Route Bizory – Foy)

TE BEZOEKEN

- De 'Fox Holes' (fusilierskuilen) die uitgegraven en gebruikt werden door de mannen van de E 'Easy' en die nog steeds zichtbaar zijn (Bois Jacques, route de Bizory – Foy)

RECOGNE

Na de Slag om de Ardennen, op 4 februari 45 werd deze plaats uitgekozen als begraafplaats voor de Amerikaanse en Duitse strijdkrachten.

Niettemin werden in 1947 de overblijfselen van de Amerikaanse soldaten ofwel overgebracht naar de Verenigde Staten, ofwel naar nieuw aangelegde militaire begraafplaatsen in Henri-Chapelle en in Neuville-en-Condroz. De stoffelijke resten van de Duitse soldaten werden samengebracht in Recogne.

DUITSE MILITAIRE BEGRAAFPLAATS

Dit Duitse kerkhof is kenmerkend door zijn kapel in roze zandsteen uit de Eifel met binnenmuren in leisteen.

Hier rusten 6807 Duitse strijdkrachten, waarvan de jongste amper 17 was en de oudste 52.

Een gedenksteen werd opgedragen aan de Indianen onder de Amerikaanse troepen, die vooral werden ingezet om gecodeerde berichten over te brengen (achteraan de bizonhoeve).

MONUMENT

- Herinnering aan de tijdelijke Amerikaanse begraafplaats (Weg recht tegenover de Duitse militaire begraafplaats)

NOVILLE

Vanaf 18 december en gedurende twee dagen slaagden de pantsers van het Combat Team onder bevel van Majoor Desobry en het bataljon para's van Luitenant Kolonel La Prade erin om de opmars van de 2. Panzer en de 26. Volksgrenadier te vertragen. Majoor Desobry werd ernstig verwond en daarna gevangen genomen door de Duitsers. Luitenant Kolonel La Prade zou gedood worden tijdens de gevechten. Uiteindelijk moesten de Amerikaanse soldaten terugplooiën naar Bastogne en het dorp werd nog gedurende bijna een maand bezet door de Duitse troepen.

'Enclos des Fusillés' (ommuurd terrein van de gefusilleerde burgers) ter herdenking aan de zeven burgers die gegijzeld werden door de Gestapo, en op 21 december na een lange en pijnlijke ondervraging neergeschoten werden.

MAGERET

Bij het binnenkomen van het dorp, om 2 uur in de morgen van 19 december, botste de voorhoede van de Panzer Lehr van Generaal Bayerlein op hindernissen opgetrokken door het Combat Team Cherry. In zware gevechten werden 15 Duitse tanks vernield, maar de Amerikanen hadden ook veel pantsers verloren.

Hoewel ze enigszins gestuit waren in hun opmars, maakte de Panzer Lehr niet onmiddellijk gebruik van haar voordeel om door te stoten naar Bastogne, waardoor de Amerikanen de kans kregen om de verdediging van de stad te versterken.

Het dorp bleef in handen van de Duitse troepen tot 13 januari 45.

NEFFE

Vanuit een positie die ze sinds 18 december bezetten, verhinderden de pantsers van het Combat Team Cherry de vooruitgang van de Panzer Lehr. Nochtans moesten de Amerikanen zich na heftige strijd terugtrekken en het dorp verlaten. Het werd op 1 januari 45 bevrijd.

MARVIE

Op 20 december stootte de Panzer Lehr tijdens haar poging om Bastogne te omsingelen op Amerikaanse para's en pantsers van het Combat Team O'Hara. Ze probeerden meerdere keren om het brandende dorp in te nemen. Uiteindelijk zou het bevrijd worden op 9 januari 45, maar de burgerbevolking betaalde een hoge prijs aan mensenlevens en vernielingen.

VILLERS-LA-BONNE-EAU

Het dorp dat sinds 19 december bezet was door Duitse para's, kwam onder Amerikaans artillerievuur te liggen. Zowel de Duitsers als de Amerikanen wilden de controle over de belangrijke wegverbinding Arlon – Bastogne. Ze gingen gedurende dagen hevige gevechten aan. Onder druk van de 35th Infantry en de 4th Armored van het 3^e Leger van Patton moesten de Duitsers terrein prijsgeven en het dorp werd uiteindelijk bevrijd op 10 januari 45.

MONUMENT

- Gedenkplaat opgedragen aan de 35th Infantry Division "Santa Fe" en het 3^e Amerikaans leger van Generaal Patton (op het Belgisch 'Deveze'-fort)

ASSENOIS

Terwijl Generaal Patton zich met zijn 3^e Leger klaarmaakte om een offensief te beginnen tegen de verdediging van de Siegfriedlinie, vroeg het Amerikaans Opperbevel hem op 19 december om een kwartdraai te maken en zich in de richting van Bastogne te begeven.

Het slechte weer en de slechte staat van de wegen, met daarbij de speldenprikken van de Duitse eenheden veroorzaakten een moeizame vooruitgang. De mannen waren uitgeput en verkleumd van de kou.

Dankzij betere weersomstandigheden op 23 en 24 december, werd het oprukken voor de troepen van Patton makkelijker, de luchtmacht kon weer opereren en er konden ook voorraden gedropt worden boven het bezette Bastogne.

Onder impuls van Patton stootten de tanks van het 37th Tank Battalion onder bevel van Luitenant Charles Boggess door naar Assenois en slaagden er zo in om de omsingeling van Bastogne te doorbreken en verbinding te maken met het 326th Engineer Battalion van de 101st Airborne. Een konvoi ziekenwagens maakt onmiddellijk gebruik van deze 'corridor van Assenois' om gekwetsten uit Bastogne weg te halen en over te brengen naar veldhospitelen.

In de daaropvolgende dagen deden de Amerikaanse troepen er alles aan om de "corridor" te handhaven en vooral uit te breiden, ondanks talrijke pogingen van de Duitsers om de bres te dichten.

Klein fort dat deel uitmaakte van de verdedigingswerken die rond 1935 gebouwd werden om de neutraliteit van België te verdedigen met een gedenkplaat aan de pantsertroepen van de 4th Armored Division met de belaagde para's van de 101st Airborne Division. Eveneens een gedenkplaat voor Luitenant Ch. Boggess.

SENONCHAMPS

Reeds bij het begin van de Slag om de Ardennen legden de Amerikanen bataljons veldartillerie op in de omgeving van het dorp. Op 21 december werden deze eenheden opgeschrikt, maar met de hulp van versterkingen werd de Duitse aanval teruggedragen. Tijdens de volgende dagen kwamen de Amerikaanse troepen in de omsingelde zone te liggen, en verlieten ze hun stellingen. Toch bezetten ze op 2 januari 45 het dorp opnieuw.

HEMROULLE

Op 22 december vroeg Majoor John D. Hanlon, commandant van het 1st Battalion van het 502nd Parachute Infantry Regiment aan de bevolking van het dorp om witte lakens omwille van de hevige sneeuwval. Deze lakens moesten dienen als camouflage.

Na de oorlog, in februari 1948 bezocht de majoor het dorp en bracht bedlakens mee die geschonken waren door de bevolking van zijn geboortestad Winchester. Tijdens een herdenkingsplechtigheid werd hem door de plaatselijke overheid de titel van 'ereburger' toegekend.

Het dorp Hemroulle is nooit door de Duitse troepen bezet geweest.

De zone van Hemroulle is ook het symbool van de belangrijke droppings op 23 en 24 december waardoor de belegerde Amerikaanse troepen kon worden bevoorrad.

MONUMENT

- Gedenkplaat opgedragen aan het 463rd Parachute Field Artillery Battalion van de 101st Airborne Division en aan de inwoners van Hemroulle.

CHAMPS

Het dorp dat verdedigd werd door het 502nd Parachute Infantry Regiment werd op kerstnacht aangevallen door de 15. Panzergrenadier die de bedoeling hadden om Bastogne in te nemen. De Duitse pantsers werden vernield en lijf aan lijf gevechten vonden plaats in het dorp.

Na de gevechten vonden de inwoners een boodschap op het bord in de dorpschool, geschreven door een Duitse officier:

” Laat de wereld nooit meer zo'n kerstnacht beleven! Sterven door de wapens, ver van zijn kinderen, zijn vrouw, zijn moeder, er bestaat geen groter wreedheid.

Een moeder van haar zoon beroven, een vrouw van haar man beroven, kinderen van hun vader beroven, is dat menswaardig?

Het leven kan slechts geschonken en ontvangen worden om te beminnen en elkaar te respecteren.

Uit ruïnes, bloed en dood zal ongetwijfeld universele broederschap geboren worden.”

LONGCHAMPS

In het verdedigingsschema dat door de 101st Airborne werd opgezet, werd dit dorp toevertrouwd aan het 502nd Parachute Infantry Regiment. Deze zone bleef lange tijd rustig. Vanaf de 3^e januari 45 zouden de Amerikaanse para's gedurende meerdere dagen verzet moeten bieden tegen de pantsers van de 9. Panzer die probeerden de linies van de Amerikanen te doorbreken. Ondanks hevige verliezen verzetten dezen zich met hand en tand. Op 12 januari 45 werden de Amerikaanse para's afgelost door een pantsereenheid. Ze gaven die plaats de bijnaam 'misery wood', of 'bos van ellende'.

Opgedragen aan de 502nd Parachute Infantry Regiment van de 101st Airborne Division (Naar Compogne)

BASTOGNE (Place Merceny)

George S. Patton werd geboren in Californië in 1885 en opgeleid aan de militaire academie van West Point. In 1918 had hij zich reeds onderscheiden in Frankrijk aan het hoofd van een tankeenheid. In Noord-Afrika ontscheepte hij in 1942 als legerkorps generaal, en later zou hij op Sicilië landen in de functie van generaal van het 7^e Amerikaans leger. In augustus 44 landde hij in Normandië aan het hoofd van het 3^e Amerikaans leger en begon hij zijn verzengende tocht doorheen Frankrijk tot in de Moezelstreek. Van daaruit wou hij een belangrijke aanval uitvoeren op de Siegfriedlinie en op de verdediging ervan.

Op 19 december echter liet hij zijn eenheden op orders van het opperbevel een kwartdraai nemen om naar het noorden aan te vallen. Hij doorbrak de omsingeling van Bastogne en ging door naar Houffalize waar hij de verbinding tot stand bracht met het 1^e Amerikaans leger van Generaal Hodges.

Na de Slag om de Ardennen zou Patton aan het hoofd van het 3^e leger een lange zegetocht ondernemen dwars door Duitsland om tenslotte op bevel te stoppen in de omgeving van Praag. Hij werd later gouverneur van Beieren, maar werd op 7 oktober 1945 uit al zijn functies en overgeplaatst.

Hij stierf op 21 december 45 aan de gevolgen van een auto-ongeval en werd op eigen verzoek begraven midden tussen zijn mannen op de Amerikaanse militaire begraafplaats van Hamm in het Groothertogdom Luxemburg. Een 'Legendarische Generaal' zou zo verdwijnen.

Monument aan Generaal George S. Patton en ingehuldigd in 1963 in aanwezigheid van zijn kleinzoon (Place Merceny).

ANDER MONUMENT

- Gedenkplaat opgedragen aan het 11^e Bataljon Belgische Fuseliers verbonden aan het 3^e Leger van Patton (aan de rechterzijde van het Patton monument)

Weg n° 2 gebaserd op het historisch circuit bewegwijzd door de Stad Bastogne.

De DOORBRAAK van het 6^e DUITSE PANTSERLEGER

Het 6^e Duitse Pantserleger onder bevel van Veldmaarschalk Sepp Dietrich was samengesteld uit SS divisies die berucht waren om hun fanatisme en wreedheid. Ze kregen het bevel om de Maas over te steken tussen Hoi en Luik. Hiervoor waren wegen aangeduid in een deel van de Ardennen dat zeer ongeschikt was voor pantsercolonnen.

De eerste doorbraak moest uitgevoerd worden door de 12. Panzer SS en de 1. Panzer SS, waartoe de Kampfgruppe, met zijn 'speerpunt', onder bevel van Lt. Kolonel Joachim Peiper behoorde. Hij was de voormalige adjunct van Himmler tijdens de Russische campagne. Vervolgens was het de taak van de 2. en 9. Panzer SS om van de doorbraak gebruik te maken en door te stoten naar Antwerpen en er de haveninfrastructuur te veroveren.

Hoewel ze verrast waren door het uitbreken van het offensief, herstelden de Amerikaanse eenheden hun verdedigingslijnes, verhinderden ze de vooruitgang van de Duitse colonnen en bezorgden de pantsereenheden veel oponthoud.

Wegens de schermutselingen met de Amerikaanse eenheden was Peiper meermaals gedwongen om zijn weg te wijzigen, en werd hij berucht door de talrijke moordpartijen onder burgers en Amerikaanse gevangenen. Tenslotte werd de Kampfgruppe Peiper tot staan gebracht in La Gleize. Ook de 12., 2. en 9. Panzer SS werden tot staan gebracht. De doorbraak van het 6^e Duitse pantserleger mislukte uiteindelijk.

Het opperbevel begreep dat het 6^e Duitse leger de Maas nooit zou bereiken, en trok het weg uit de gevechtszone met het bevel om zich naar het oostfront te verplaatsen om daar de Russische troepen tot staan te brengen in hun opmars naar Duitsland.

HENRI-CHAPELLE

Voorlopig aangelegd in september 44 door de 1st Infantry Division, afgewerkt in 1960 en op 9 juli van datzelfde jaar ingehuldigd. 7992 Amerikaanse soldaten die de dood vonden tijdens de Slag om de Ardennen en tijdens gevechten in Duitsland in de herfst en winter 44 liggen er begraven. Er rusten ook neergeschoten Amerikaanse vliegeniers.

AMERIKAANSE MILITAIRE BEGRAAFPLAATS

Belangrijkste Amerikaanse militaire begraafplaats in België met schitterende ligging uitzien over het landschap van Herve en de vallei van de Bervinne.

De ingang van dit kerkhof wordt gevormd door twee gebouwen die met elkaar verbonden zijn door zuilen waarop de namen gegrift staan van 450 soldaten die als vermist of onbekend werden opgegeven. In het gebouw rechts is een kapel, en het linkse gebouw geeft een overzicht van de militaire operaties aan de hand van grote wandkaarten. Met het aangezicht naar de graven staat een bronzen aartsengel die een laurientak aanbiedt aan de helden, een kunstwerk van Donald Hord uit San Diego (Californië).

Amerikaanse Begraafplaats van Henri-Chapelle. Rue du mémorial, 4852 HOMBORG –
© 32(0)87/68.71.73 - www.abmc.gov

MONUMENT

- Opgedragen aan de 1st Infantry Division ‘The Big Red One’, die de streek bevrijdde in september 44 (op de weg van Henri-Chapelle naar Battice).

IN DE OMGEVING

- Het Fort van Battice, gebouwd in de jaren 30, was zwaar bewapend en bemand door 750 manschappen. In mei 40, bij de invasie van België, weer stond het gedurende twaalf dagen een Duitse belegering waarbij het onder vuur lag.
Weg naar Aubel – 4651 BATTICE –
© 32(0)87/68.71.73
- Remember Museum 40-45, vooral gewijd aan de 1st Infantry Division ‘The Big Red One’ die de streek bevrijdde in september 44 en daarna deelnam aan de Slag om de Ardennen. Het is ondergebracht in een oude hoeve, en bestaat uit diorama’s die scènes uit de Slag om de Ardennen uitbeelden. Ook uitrusting en souvenirs geschonken door Amerikaanse veteranen. Dit is een museum op mensenmaat waarvan de grootste stukken twee voertuigen zijn: een transport truck van de ‘Red Ball Express’ tussen Normandië en de Ardennen en een Sherman tank.
Les Béolles 4 – 4890 THIMISTER –
© 32(0)87/44.61.81 (te bezoeken op aanvraag)

EUPEN

Eupen, nabij de Hoge Venen en het Hertogenwald, lag op de aanvoerroute voor het overbrengen van versterkingen naar de gevechtszones, en bekleedde daarom een bijzondere strategische positie. De stad onderging derhalve intense bombardementen van de luchtmacht en vanwege de artillerie.

MONUMENT

- Opgedragen aan de 1st Infantry Division ‘The Big Red One’ (Place d’Amérique, tegenover de kerk).

TE BEZOEKEN

- Gemeentelijk Museum met interieurs van huizen uit de tijd van de wolnijverheid (17e en 18e eeuw) en ook voorstelling van het carnaval van Eupen.
Rue Gospert 52 – 4700 EUPEN –
© 32(0)87/74.00.05
- Chocoladefabriek Jacques toont de geschiedenis van de chocolade en de fabricage ervan. Bezoek aan een productiehal en voorstelling van de verzameling oud materieel.
Rue de l’Industrie 16 – 4700 Eupen –
© 32(0)87/59.29.67
- Sint-Nikolaaskerk, ook wel de ‘kathedraal’ genoemd, met drie beuken van gelijke hoogte, gebouwd in de 18^e eeuw.

EUSENBORN

Terwijl ze zich klaarmaakte om een belangrijke aanval uit te voeren om de stuwdammen van de Ruhr ten noordoosten van Monschau in te nemen, werd de 2nd Infantry op 16 december verrast door het Duitse offensief en gedwongen om defensieve stellingen in te nemen. Reeds vanaf de eerste dagen van de Slag om de Ardennen kreeg de heuvelrug van Elsenborn, waar zich belangrijke concentraties van Amerikaanse artillerie bevonden, een symboolfunctie. De waakzaamheid en het verzet van de Amerikaanse eenheden verhinderden dat het 6^e Duitse pantserleger de bruggen van de Maas kon bereiken. De Amerikaanse generale staf beweerde zelfs dat de Slag om de Ardennen reeds vanaf de eerste dagen in hun voordeel beslist was op de hoogten van Elsenborn.

TRUSCHBAUM MUSEUM

Museum ingehuldigd op 12 september 1998, dat de geschiedenis weergeeft van het Militair Kamp van Elsenborn

dat in 1895 gebouwd werd door de Pruisen. Het diende achtereenvolgens als instructiekamp, als militair depot, en om Russische en Poolse gevangenen in onder te brengen. Vandaag wordt het gebruikt door het Belgisch leger. Het museum brengt de honderdjarige geschiedenis van het kamp tot leven en staat ook stil bij de Slag om de Ardennen dankzij diorama's en documenten uit die periode. Militaire Kamp Elsenborn - 4750 BUTGENBACH - © 32(0)80/44.21.05 (Zaterdag en zondag gesloten) - www.camp-elsenborn.be

KRINKELT – ROCHERATH

Wordt ook 'tweelingdorp' genoemd. Deze dorpen werden over een langgerekt front verdedigd door de pas in Europa ontscheepte 99th Infantry die er al snel haar vuurdoop zou krijgen in bijzonder hevige gevechten tegen de geharde troepen van het 6^e Duitse pantserleger. Vanaf 16 december brachten de 'groentjes' van de 99th Infantry, bijgenaamd de 'Battle Babies', de Duitse eenheden tot staan en vertraagden danig hun opmars naar de Maas. Niettemin verlieten ze op 19 december het 'tweelingdorp' om nieuwe defensieve stellingen in te nemen rond Wirtzfeld en op het plateau van Elsenborn.

Gedenkteken opgedragen aan de strijders van de 99th Infantry Division 'Checkerboard' voor hun heldhaftige verdediging van de noordelijke sector (bij de kerk van Krinkelt)

ANDER MONUMENT

- Gedenkteken voor de 2nd Infantry Division 'Indian Head' die in deze streek vocht voor de vrijheid (bij de kerk van Krinkelt, naast het monument voor de 99th Infantry)

BÜLLINGEN

Toen hij reeds vanaf de eerste uren van het offensief vstraakte in de opstoppingen veroorzaakt door konvooien tanks en militaire voertuigen, besloot Kolonel Peiper zijn route te wijzigen en gebruik te maken van wegen die aan andere eenheden van het 6^e Leger waren toegewezen. Hij beval om langs Büllingen te rijden, om daar een Amerikaans benzinedepot te veroveren en zo de bevoorrading van zijn voertuigen veilig te stellen. Amerikaanse gevangenen werden gedwongen deze bevoorrading uit te voeren.

Gedenkteken opgericht als herinnering aan de moedige strijders van de 1st Infantry Division 'The Big Red One' die gedurende een maand beletten dat de troepen van het 6e Duitse pantserleger hun opmars naar de Maas verder zetten. Daarna namen ze deel aan de herovering van de regio (rond punt bij het verlaten van Büllingen in de richting van Bütgenbach).

TE BEZOEKEN

- Kerk van Sint-Elooi, gebouwd in de 12e eeuw, een architecturaal pareltje met één hoofdbeuk.

BÜTGENBACH

Gedurende twee dagen van hevige gevechten, van 18 tot 20 december, sloeg een eenheid van de 1st Infantry met de hulp van pantsers de herhaalde aanvallen van de 12. Panzer SS van het 6e pantserleger af. Dezen leden ook aanzienlijke verliezen aan materieel en mensenlevens.

TE BEZOEKEN

- In een prachtig stukje groen ligt het Meer van Bütgenbach met zijn stuwdam en vrijetijdscentrum.

IN DE OMGEVING

- Krippana: op meer dan 2500m² ontdekt u de wonderde wereld van de kerstkribben uit de vijf werelddelen.
Hergensberg, 4 – 4760 MANDERFELD -
☎ 32(0)80/54.87.29

BAUGNEZ

Monument opgedragen aan de 84 Amerikaanse krijgsgevangenen die op 17 december door de mannen van Kampfgruppe van Kolonel Peiper neergeschoten werden. Het perk bloemen bestaat uit rozen die geschonken werden door de rozenkwekers uit Tyler, Texas (kruispunt van Baugnez)

Toen hij vernam dat een Amerikaanse brigade luchtafweergeschut haar hoofdkwartier had in Ligneuville, besloot Kolonel Peiper op te rukken naar dit dorp om er het stafpersoneel gevangen te nemen.

Op 17 december, aan het kruispunt van Baugnez, werd een Amerikaans konvooi, op weg van Malmédy naar St-Vith, aangevallen werd door Kampfgruppe Peiper. Na een kort maar hevig gevecht werd duidelijk dat de situatie van de Amerikanen hopeloos was. Enkele doden waren reeds gevallen, andere GI's slaagden erin om te vluchten, maar de meeste werden gevangen

genomen en samengebracht in een weide aan de kant van de weg. Terwijl de pantsers van de Duitse voorhoede hun weg naar Ligneuville vervolgden, opende de rest van de Duitse colonne die bij het kruispunt aankwam het vuur op de gevangenen. Enkele van hen vluchtten in een naburig café, maar dit werd door de Duisters in brand gestoken en de overlevenden werden afgemaakt.

BAUGNEZ 44 HISTORICAL CENTER

Gedenkplaats waar het dagelijks leven van de soldaten wordt voorgesteld tijdens evenementen en waar Amerikaans en Duits militair materieel wordt tentoongesteld dat op het slagveld werd teruggevonden. Het bezoek wordt afgerond met een film over het 'bloedbad van Baugnez' op 17 december '44.

Route de Luxembourg 10 – 4960 BAUGNEZ-MALMEDY - ☎ 32(0)80/44.04.81. www.fivepoints.be

LIGNEUVILLE

De Amerikaanse officieren die ondergebracht waren in Hôtel du Moulin werden verrast door de plotse verschijning van de pantsers van de voorhoede van Peiper. In allerijl lieten ze hun maaltijd achter en slaagden erin om te ontsnappen. De 9th Armored stelden drie Duitse pantsers buiten gevecht. De woedende SS schoten uit wraak acht Amerikaanse soldaten neer.

MONUMENT

- Monument opgedragen aan de acht Amerikaanse gevangenen van de 9th Armored die in de omgeving van het hotel neergeschoten werden door de voorhoede van Kampfgruppe Peiper (naast Hôtel du Moulin).

SAINT VITH

Het veroveren van de stad was van levensbelang voor de Duitse troepen. De talloze burgers die de gevechten ontvluchtten en de opstoppingen veroorzaakt door de militaire konvooien vertraagden echter aanzienlijk de vorderingen van de aanvallers.

Op 18 december werd de 7th Armored haastig vanuit Nederland naar de gevechtszone gehaald en onmiddellijk ingezet voor de verdediging van St-Vith en omgeving. Hun hoofdkwartier was in Vielsalm gevestigd. Volgens de plannen van de Duitse bevelhebbers moest St-Vith met zijn belangrijke verkeersknooppunt en spoorverbindingen tegen de avond van

17 december onder controle zijn. De koppige verdediging van de Amerikaanse troepen veroorzaakte echter een vertraging van vijf dagen en uiteindelijk besloten de Duitsers via het noorden en het zuiden om de stad heen te trekken en zo hun opmars verder te zetten. Zo werd de stad een vooruitgeschoven post omringd door oprukkende vijandelijke troepen en was op die manier makkelijk te omsingelen en bijna onverdedigbaar geworden. Tegen de zin van de Amerikaanse bevelhebbers beval Maarschalk Montgomery op 22 december de terugtrekking van zijn troepen. Ze namen nieuwe defensieve stellingen in achter de rivier de Salm. Onder helse beschietingen slaagden de 20.000 verdedigers erin om de stad te evacueren, waarop de Duitse troepen St-Vith onmiddellijk bezetten.

Met een reeks bijzonder zware bombardementen op 24, 25 en 26 december reduceerden de geallieerden St-Vith tot een stad in ruïnes. Tenslotte werd St-Vith op 23 januari 45 heroverd door de 7th Armored, die een maand eerder gedwongen was om de stad te verlaten.

Gedenksteen opgedragen aan de 106th Infantry Division 'Golden Lions' die vocht in de Sneeuw Eifel en talrijke gevangenen telde (Kloosterstrasse, naast de school).

MEER MONUMENTEN

- Gedenksteen opgericht voor de 2nd Infantry Division 'The Indian Head' die voor de vrijheid vocht (Alte Aachenstrasse)
- Monument voor de burgerslachtoffers die vielen tijdens de geallieerde bombardementen op de stad (begraafplaats).
- Gedenkplaat opgedragen aan de 7th Armored Division (muur van het stadhuis)

Monument opgedragen aan het 168th Engineer Combat Battalion dat verwijst naar de Militaire Vermelding van de President van de Verenigde Staten en ook naar het Belgische Oorlogskruis voor Heldenmoed uitgereikt door Prins Regent Karel. (bos van Prümmerberg, richting Schonberg – Schlierbach)

TE BEZOEKEN

- Musée de la Vie Régionale (Streekmuseum) dat vertelt over het dagelijks leven in de streek van de Hoge Venen en de Eifel
Scharzer Weg 6 – 4780 ST. VITH -
& 32(0)80/22.92.09

POTEAU

Poteau was een belangrijk strategisch kruispunt omwille van zijn ligging op de bevoorradingsroute St-Vith – Vielsalm – Baraque de Fraiture van het

7th Armored maar ook omdat het op één van de wegen lag die het 6e Pantserleger gebruikte bij zijn opmars. Een week lang vanaf 18 december waren er hevige gevechten tussen de 14th Cavalry Group en elementen van de 1. Panzer SS en later de 9. Panzer SS. Om beurten maakte Amerikanen en Duitsers zich van het kruispunt meester. Op kerstavond verlieten de Amerikanen op bevel van hogerhand het dorp om terug te plooiën naar Vielsalm. Desondanks werd de opmars van het 6^e Pantserleger fel vertraagd.

Het kruispunt kreeg van de gevechtstroepen de bijnaam ‘Dante’s Hell’ en diende eveneens als “decor” voor een filmreportage van de Duitse propagandadienst.

POTEAU 44 MUSEUM

In een voormalig douanekantoor toont men diorama's, documenten en foto's die vooral gebaseerd zijn op de gevechten die plaatsvonden omheen het kruispunt, met tevens enkele militaire voertuigen.

Poteauerstrasse 22 – 4780 POTEAU -
 © 32(0)80/21.74.25 - www.museum-poteau44.be

VIELSALM

Op 17 december besliste Generaal Hasbrouck, commandant van de 7th Armored om zijn hoofdkwartier in Vielsalm te vestigen om van daaruit de eenheden te leiden die moedig zouden strijden in de sector Vielsalm – St-Vith – Gouvy. Ze zouden zorgen voor groot oponthoud bij de opmars van de troepen van het 6^e Pantserleger van Sepp Dietrich, die nochtans veel talrijker waren. Op bevel van Field-Marshal Montgomery om terug te plooiën moest Generaal Hasbrouck op 23 december zijn hoofdkwartier in Vielsalm verlaten.

Opgedragen aan de 7th Armored Division, aan hun bevelhebber Generaal Hasbrouck en aan de 3500 gesneuvelden in de omgeving van Sankt Vith (kruispunt Avenue de la Salm en Rue du Vieux Marché).

MEER MONUMENTEN

- Sherman tank als symbool van de hevige weerstand van de 7th Armored Division en de eenheden eraan verbonden. Zij hielden de opmars van het 6e Pantserleger op en maakten het op die manier mogelijk om een tegenoffensief voor te bereiden (Rue Hermamont)
- Gedenkteken opgedragen aan de weerstanders van het Verzet (Rue Hôtel de Ville)
- Monument opgedragen aan de “Chasseurs

TE BEZOEKEN

• Archeoscoop van het Land van de Salm toont de geheimzinnige legenden van het woud van Vielsalm, verder ondergrondse rijkdommen en geschiedenis van de streek.

Av. de la Salm 50 – 6690 VIELSAM -
 © 32(0)80/21.57.68

GRAND HALLEUX

Ardennais” (Rue Hôtel de Ville)

Met het bevel om de 82nd Airborne af te lossen, nam de 75th Infantry positie in aan het front van de Salm. In

de vroege morgen van 15 januari verlieten ze Grand-Halleux om de heuvels in de omgeving in te nemen. *Gedenkplaat aan de strijders van het 291st Infantry Regiment van de 75th Infantry Division en aan de burgers die de dood vonden tijdens de Slag om de Ardennen (muur omheen de kerk)*

MUSEE de la BATAILLE de la SALM (ENNAL)

In een oude boerderij roept het museum de geweldadige gevechten op die zich in de vallei van de Salm hebben afgespeeld tussen de Amerikaanse para-, pantser- en infanteriedivisies en de Duitse troepen. Het museum stelt wapens, uniformen en uitrustingen van deze eenheden tentoon, en ook foto's kaarten, documenten, enz.

NEUFMOULIN

Rue Ennal 24 – 6698 GRAND-HALLEUX -
© 32(0)80/21.54.58 – (Bezoek op aanvraag)
Opgedragen aan het 291st Engineer Combat Battalion dat zich met succes verzette tegen de opmars van de Duitse pantsers (aan de zijkant van de brug)

Kampfgruppe Peiper kwam vanuit La Gleize en moest zo snel mogelijk de Maas zien te bereiken. Hiervoor was het nodig om oversteekplaatsen te vinden voor de valleien van

de Amblève en de Lienne, maar mannen van het 291st Engineer Combat Battalion brachten hen abrupt tot stilstand. De opmars van het speerpunt van het 6e Pantserleger werd tot staan gebracht door de brug op te blazen toen de Duitse pantsers genaderd waren tot op slechts enkele meters ervan. Zo werd de Kampfgruppe gedwongen om naar La Gleize terug te keren en een ander traject te volgen.

ANDER MONUMENT

TROIS-PONTS

• Gedenkplaat opgedragen aan de 30th Infantry Division “Old Hickory” (huis Lambotte)
Op 18 december kwam de voorhoede van Peiper uit de richting van Stavelot. Ze hadden besloten om door te stoten naar Trois-Ponts en Werbomont, en vandaar naar de bruggen over de Maas. Bij het naderen van de Duitse pantsers lieten de mannen van het 291st Engineer Combat Battalion de bruggen over de Amblève ontploffen. Zo dwongen ze de pantsercolonne haar weg te wijzigen en zich naar La Gleize en Cheneux te richten om uit de nauwe vallei van de Amblève te geraken. De woedende SS doodden uit wraak een aantal burgers. Enkele kilometers verder in Neufmoulin bliezen de ‘Engineers’ de brug over de Lienne op bij het naderen van de eerste Duitse pantsers. Peiper besloot om op zijn passen terug te keren, terug langs La Gleize te gaan en zijn opmars verder te zetten naar Stoumont en vandaar naar Werbomont.

Ondertussen kwamen de Amerikaanse para’s van de 82nd Airborne aan via de weg vanuit hun rustplaats in de omgeving van Reims. Ze moesten verzamelen in Werbomont. Het 505th Parachute Infantry Regiment had de taak om de vallei van de Salm onder controle te houden en

bezette de verdedigingslinie Trois-Ponts – Basse-Bodeux. Ze hielden de opmars van de Duitse troepen tegen, maar

leden zware verliezen.

Eerbetoen aan de strijders van het 505th Parachute Infantry Regiment van de 82nd Airborne Division (langs de weg naar Marche, gemeentelijk park, tegenover de kerk)

MEER MONUMENTEN

- Gedenkplaat opgedragen aan het 51st Engineer Combat Battalion dat de bruggen over de Amblève en de Salm opblies om de opmars van Kampfgruppe Peiper tegen te houden. Zij verdedigden met succes hun stellingen tot de aankomst van de para's van de 82nd Airborne Division (op de brug over de Amblève, weg van Stavelot naar Trois-Ponts).

LA GLEIZE

- Monument opgedragen aan de burgers die als repressie maatregel gedood werden door de SS (aan de zijkant van de brug over de Amblève)

Op 18 december trok de voorhoede van Kampfgruppe Peiper door La Gleize en besloot langs Cheneux te gaan om Werbomont te bereiken en daarna de Maas.

In Neufmoulin was echter de brug over de Lienne net opgeblazen en Amerikaanse para's hadden met de steun van een pantsereenheid de vallei van de Amblève vakkundig afgesloten. Peiper werd gedwongen om weer te keren naar La Gleize en er defensieve stellingen in te nemen in de bossen. Tijdens de nacht van 22 op 23 december probeerde de Luftwaffe om Kampfgruppe Peiper te bevoorraden, maar de meeste voorraden kwamen neer buiten het gebied dat de Duitsers bezetten. De groep was afgesloten van haar achterhoede en vocht verbeten om uit haar isolement te geraken. De 800 ontsnapten vernielden hun voertuigen en staken de Amblève en de Salm over. Te voet bereikten ze hun eenheid de 1. Panzer SS, in Wanne.

Ze werden daarop herbewapend en moesten vanaf 30 december deelnemen aan de gevechten om de 'corridor van Assenois' te dichtten in het zuiden van

© Photo: Musée Décembre 44

Bastogne.

DECEMBER 44 HISTORICAL MUSEUM

Aan de hand van diorama's toont dit museum de opmars van de 1. Panzer SS en haar Kampfgruppe onder bevel van Kolonel Peiper, en uiteraard de Amerikaanse eenheden die de Duitse pantsers verschalkten. Ook de moeite waard is de rijke verzameling militaire insignes, kaarten van de troepenbewegingen, maquette van La Gleize tijdens de strijd en oude foto's. Niet te missen is de 'Goliath' miniatuur tank. Dit was een lading springstof op rupsbanden, die via een kabel naar de linies van de tegenstander gestuurd werd.

Het bezoek eindigt met een film die gemaakt werd aan de hand van reportages uit de tijd van de gebeurtenissen. Rue de l'Eglise, 7 - 4987 LA GLEIZE - © 32(0)80/78.51.91 - www.december44.com

MONUMENTEN

- Gedenkplaat opgedragen aan de 3rd Armored Division "Spearhead" (in het museum)
- Gedenkplaat opgedragen aan het 80th Anti Aircraft Artillery Battalion (in het museum)
- Gedenkplaat opgedragen aan het 505th Parachute Infantry Regiment en aan de 82nd US Airborne

Division "All American" (in het museum)

- Gedenkplaat opgedragen aan het 740th Tank Battalion (in het museum)

'Koningstijger' tank van 6th, die eraan herinnert dat Kampfgruppe Peiper, 'Speerpunt' van het 6^e pantslerleger tot stilstand gebracht werd in La Gleize en de Maas nooit zou bereiken. Zoals alle militaire voertuigen die aan het eind van de oorlog achtergelaten waren moest ook deze tank van Peiper door een schrootbedrijf worden opgehaald. Er ontstond echter een handeltje en voor een fles cognac mocht de Koningstank definitief in La Gleize blijven staan. (Rue de l'Eglise 7, naast het museum)

Einde van de opmars 6^e en 5^e Duitse Pantserlegers

Om het verrassingseffect maximaal te benutten en een zeer snelle opmars van de pantsertroepen te verzekeren, hadden de Duitse Opperbevelvoerders het plan opgevat om reeds vanaf de eerste dagen van het offensief de belangrijke verbindingswegen en verkeersknooppunten te veroveren.

De Amerikaanse eenheden waren zo verast door de krachtige aanvallen van de Duitse pantsereenheden dat ze wel moes-

ten wijken. Ze waren echter zeer snel om nieuwe, gunstiger defensieve posities in te nemen. Mede dankzij de aangevoerde versterkingen en de kracht van hun artillerie konden de Amerikaanse eenheden de opmars van de Duitse colonnes verstoren en in grote mate vertragen.

In de sector van het 6^e Pantser leger door een slechte afwerping kon de groep para's van von der Heydte zijn taak niet naar behoren uitvoeren. De Skorzeny Brigade, die onder het mom van Amerikaanse voertuigen en uniformen de bruggen over de Maas wou veroveren, slaagde niet in haar opdracht. De 1. Panzer SS werd in La Gleize tot staan gebracht, de 12. Panzer SS zou de heuvelrug van Elsenborn nooit overgeraken, en de 2. en 9. Panzer SS zouden niet verder komen dan de sector van Manhay.

Voor het 6^e Pantserleger was alle hoop om de Maas te bereiken verdwenen. Het 5^e Pantser leger kreeg derhalve van het opperbevel de taak om de hoofdopdracht te helpen volbrengen. De 2. Panzer die omheen Bastogne getrokken was werd echter verpletterend verslagen op slechts korte afstand van Dinant. De 116. Panzer werd tegengehouden in de sector Marche-en-Famenne en de Panzer Lehr kwam voorbij Rochefort tot stilstand.

Toen ze beseften dat de Maas nooit zou overgestoken worden, verlegde het Duitse opperbevel de prioriteiten. Antwerpen was niet langer het strategische doelwit. Men zou zich beperken tot de symbolische inname van Bastogne.

De durf en vastberadenheid van Patton en zijn troepen zouden echter ook dat verijdelen.

NEUVILLE-en-CONDROZ

Op de Amerikaanse militaire begraafplaats die in 1960 ingehuldigd werd vindt men 5328 graven van soldaten die de dood vonden in oktober 44 bij de verovering van Aachen en bij de Slag om de Ardennen.

AMERIKAANSE MILITAIRE BEGRAAFPLAATS

Een imposant rechthoekig gebouw bevat een kapel en ook gigantische muurkaarten die de troepenbewegingen in Europa en in de Ardennen weergeven. Een majestueuze Amerikaanse adelaar versiert de zuidelijke

gevel. Op de zijgevels staan de namen gegrift van 462 soldaten die tijdens de gevechten als vermist of niet geïdentificeerd werden opgegeven.

Route du Condroz 164 – 4121 Neuville-en-Condroz -
© 32 (0) 4/371.42.87 - www.abmc.gov

RABOZEE – BAILLONVILLE

In de loop van de avond van 22 december kwam het 327th Field Artillery Battalion uit de omgeving van Aachen. Ze brachten hun geschut in stelling in deze sector om eenheden van de 84th Infantry te ondersteunen. Deze lagen tussen Marche en Hotton. Dag en nacht bestookten de zware 155mm Howitzer kanonnen de Duitse 116. Panzer die zich ophielden in de verzetshaard van Verdenne.

MONUMENT

- Gedenkplaat opgedragen aan het 327th Field Artillery Battalion van de 84th Infantry Division « The Railsplitters » (kapelmuur, Rue de la Chapelle)

MARCHE-en-FAMENNE & VERDENNE

Tussen het bergmassief van de Ardennen en de vlakte van de Famenne strekt zich langsheen de weg Marche - Hotton een beboste heuvelrug uit. Deze vormt een soort voorgebergte. Indien de Duitse troepen die hadden kunnen oversteken, dan lag de weg naar de Maas voor hen open. Bewust dat de Duitsers de vlakte van de Famenne naderden gaf het geallieerde bevelhebber aan de 84th Infantry het bevel om zich vanuit de omgeving van Aachen naar Marche-en-Famenne te haasten.

In de loop van de avond van 20 december namen de eerste eenheden hun stellingen in langsheen de heuvelrug Hollogne – Verdenne – Marenne – Menil. Hun

opdracht was om tot elke prijs de oprukkende Duitse panters tegen te houden. Op hetzelfde ogenblik werd een wegblokkade gelegd ter hoogte van Hollogne, op de weg van Bastogne naar Namur. Deze zou de 2. Panzer dwingen om haar traject te wijzigen.

Ondertussen was ook de 116. Panzer op weg naar Marche, via het dorp Verdenne. Ze waren er niet in geslaagd om in Hotton de Ourthe over te steken en hadden rechtsomkeer gemaakt, terug over La Roche. Tegen de namiddag van 24 december hadden de Duitsers het dorp in handen. De Amerikanen zetten tijdens de kerstnacht de tegenaanval in en bezetten na verbeten strijd op hun beurt het dorp. Beide strijdende partijen zouden het nogmaals veroveren. Verdenne werd definitief bevrijd tegen de avond van 26 december na bijzonder gewelddadige lijf aan lijfgevechten waarbij huis na huis veroverd werd. Slechts 600 mannen van de 116. Panzer zouden ontkomen uit de verzetshaard van Verdenne.

Vanaf 3 januari 45 werden de eenheden van de 84th Infantry afgelost door de 53rd Welsh Division. De Amerikanen namen nieuwe stellingen in tussen Hotton en Manhay en namen in overeenstemming met de geallieerde plannen deel aan het tegenoffensief.

(zie ook Weg n^f 1, pagina 12 en 13)

Gedenkteken voor de 50^e verjaardag van de Slag om de Ardennen in 1994. Herinnering aan de 2000 Amerikaanse en Duitse soldaten die de dood vonden tijdens de hevige gevechten die plaatsvonden tussen 23 en 26 december 44 (kruispunt van de weg Bourdon – Verdenne)

MEER MONUMENTEN

- Gedenkplaat opgedragen aan het 335th Infantry Regiment van de 84th Infantry Division (Hollogne, Route de Bastogne nr 135).
- Gedenksteen aan Generaal A. Bolling, gedenkplaat opgedragen aan het 30st Britse Korps (zie Weg n^r 1 pagina 12 en 13)

TE BEZOEKEN

- Museum van de Franken en de Famenne, Kantmuseum, Museum van de “Chasseurs Ardennais” (zie Weg n^r 1, pagina 12 et 13)

HOTTON

Wanneer de 116. Panzer uit Houffalize kwam vond men dat de brug over de Ourthe in La Roche niet betrouwbaar genoeg was voor de doortocht van de pantsercolonne en besloot men om verder te trekken naar Samrée, Dochamps, Erezée en Soy en de rivier over te steken in Hotton. Maar bij het binnenrijden van de stad werden de Duitse pantsers tegengehouden door de puike weerstand van Amerikaanse eenheden. Ze slaagden er niet in om de brug te veroveren en keerden terug naar La Roche.

(zie ook Weg n^r 1, pagina 13 en 14)

Geschutskoepel van een Sherman tank van het Britse 'Firefly' type en opgedragen aan de 53rd Welsh Division en aan de ondersteunende pantsereenheden (op de oever van de Ourthe, langs de weg Hotton – Erezée – Manhay).

ANDER MONUMENT

- Aan de Belgische commando's met gedenkplaat voor de Belgische SAS para's, aan het Amerikaanse 51st Engineer Combat Battalion (zie Weg n^r 1, pagina 12)

MELINES - SOY

Nadat ze er niet in geslaagd waren om in Hotton de Ourthe over te steken, maakte de 116. Panzer rechtsomkeer en keerde terug naar La Roche. Ondertussen bezorgde het 517th Parachute Infantry Regiment, dat als versterking naar het

kruispunt van Quatre-Bras gestuurd was, de Duitse pantsercolonne nog wat schermutselingen.

Opgedragen aan het 517th Parachute Infantry Regiment voor zijn heldhaftige verdediging (kruispunt van de wegen Hotton – Soy en Ny – Melines)

MEER MONUMENTEN

- Opgedragen aan een Amerikaanse tankbemanning en de infanteristen die ze meevoerde, die allen omkwamen op 3 januari 45, de eerste dag van het tegenoffensief (weg Melines-Soy)
- Opgedragen aan de Armored, Infantry en Airborne eenheden die in deze sector aan de gevechten deelnamen (weg Melines-Soy)

SADZOT

In de nacht van 27 op 28 december slaagde een eenheid van de 2. Panzer SS erin om via bospaden de verdedigingslijnies van de 75th Infantry te doorbreken en tot het dorp door te dringen. Ze verrasten er op die manier de Amerikanen. Para's van de 82nd Airborne, gesteund door pantsers van de 3rd Armored werden als versterking gestuurd. Na bijzonder heftige en bloedige gevechten moesten de Duitsers terugtrekken en op het terrein talrijke doden achterlaten. Het nagenoeg verwoeste dorp werd opnieuw ingenomen door de Amerikanen.

MONUMENT

- Gedenksteen opgedragen aan het 87th Mortar Battalion, het 509th Parachute Infantry Regiment, het 289th Infantry Regiment en aan de 3rd Armored Division (op het eind van de doodlopende straat).

GRANDMENIL

Tijdens de kerstnacht reden de pantsers van de 2. Panzer SS van Baraque de Fraiture naar het dorp waar ze op een tankblokkade botsten. Ze slaagden er uiteindelijk in deze te doorbreken, en dwongen de Amerikaanse tanks om zich terug te trekken. De volgende dag zou het

dorp niettemin door de Amerikaanse troepen opnieuw ingenomen worden.

Panther van het 2. Panzer SS 'Das Reich', in het dorp achtergelaten wegens gebrek aan benzine (kruispunt Erezée – Manhay)

MEER MONUMENTEN

- Opedragen aan de strijders van de 75th Infantry Division en de 3rd Armored Division “Spearhead” (kruispunt Erezée – Manhay).
- Gedenkplaat opgedragen aan het 238th Engineer Combat Battalion (langs de weg Grandmenil – Manhay).

MANHAY

Terwijl ze van Baraque de Fraiture naar Manhay reden stootten de pantsers van het 2. Panzer SS aan het begin van het dorp op Amerikaanse tanks en para's. Wegens zware verliezen aan tanks in de hevige strijd verlieten de Amerikanen Manhay en plooiden terug tot Grandmenil. De Amerikanen zouden in de daaropvolgende dagen Manhay opnieuw innemen, ten koste van grote verliezen.

MONUMENTEN

- Gedenksteen opgedragen aan de mannen van het 325th Glider Infantry Regiment van de 82nd Airborne Division (tegenover het gemeentehuis).
- Duits Pak 40 kanon (tegenover het gemeentehuis).

MALEMPRE

Dit dorp ligt op de wegverbinding van Trois-Ponts naar Hotton, en de Duitsers wilden die in handen krijgen. Het werd dus het toneel van hevige gevechten waarbij de 2. Panzer SS er in slaagde om het dorp in te nemen tijdens de kerstnacht. Reeds in de eerste da-

gen van het geallieerde tegenoffensief in januari '45 zouden Amerikaanse infanterie en pantsereenheden het dorp bevrijden.

Gedenkplaat opgedragen aan het 509th Parachute Infantry Regiment, de 83rd Infantry Division en de 3rd, 7th et 9th Armored Division die de opmars van de pantsers tegenhielden en later het dorp bevrijdden.

BRA-sur-LIENNE

Om een stabiele frontlinie te krijgen met stevige posities besloot Field-Marshal Montgomery tot een hergroepering van de eenheden van de 82nd Airborne op de as Trois-Ponts – Bra – Basse-Bodeux. Divisiecommandant Generaal James Gavin, zou gezegd hebben dat “de para's nooit een bevel om terug te trekken zouden uitvoeren”. Toch moesten ze dit wel uitvoeren!

MONUMENT

- Gedenkplaat die eraan herinnert dat Generaal Gavin, commandant van de 82nd Airborne Division ‘All American’, zijn commandopost van 22 tot 24 december vestigde in Château Naveau (nr 37)

TROIS-PONTS

Vanuit Stavelot trok Kampfgruppe Peiper naar Trois-Ponts om vandaar Werbomont en daarna de bruggen over de Maas te bereiken. Bij het naderen van de pantsercolonne deden de mannen van het 51st Engineer Combat Battalion de brug over de Amblève echter ontploffen, en dwongen aldus de Duitse pantser om hun weg te veranderen en naar La Gleize verder te trekken.

(zie ook Weg n^r 3, pagina 28 en 29)

MONUMENTEN

- 505th Parachute Infantry Regiment, 51st Engineer Combat Battalion, aan de burgers (zie Weg n^r 3, pagina 29)

STAVELOT

Om uit de vallei van de Amblève te geraken besliste Peiper om langs Stavelot te gaan. Vroeg in de morgen van 18 december kon de Kampfgruppe van Peiper de Amerikaanse kanonnen die de toegang tot de brug over de Amblève bewaakten het zwijgen opleggen. Toch konden de Amerikanen in de nacht van de 20e op de 21e december de brug oplazen, waardoor de voorhoede van de Kampfgruppe van de achterhoede en van de bevoorradingsseenheden afgesneden werd. De Duitsers moesten hun weg veranderen en naar Trois-Ponts trekken. Ze wreekten zich onderweg door vele burgerslachtoffers af te maken. Op de weg van Stavelot naar Francorchamps lag een enorm benzinedepot van 6 km. Om te beletten dat het in handen van Peiper zou vallen, staken de mannen van het 5e Belgische bataljon fuseliers de eerste rijen jerrycans in brand. Dit veroorzaakte een gigantische vlammenzee.

Rupsvoertuig (halftrack) als eerbetoon aan alle Amerikaanse eenheden die vochten voor de verdediging en de bevrijding van de stad (Place du 18 Décembre, bij de brug)

MEER MONUMENTEN

- Gedenkteken opgedragen aan de burgers die in december 44 door de SS vermoord werden (weg van Trois-Ponts naar Stavelot, bij het binnenkomen van de stad links).
- Plaat op initiatief van het C.R.I.B.A. als eerbetoon aan de 30th Infantry Division “Old Hickory (oude abdij).
- Gedenkteken als eerbetoon aan de burgers die in december 44 door de Duitsers vermoord werden (oude abdij).
- Gedenkplaat opgedragen aan de geallieerde gesneuvelden bij de bevrijding in september 44 en januari 45 (oude abdij).
- Gedenksteen als herinnering aan de GI's van het 526th Armored Infantry Battalion, 835th Tank Destroyer Battalion en van het 291st Engineer Combat Battalion (Chemin du Château, rechts).
- Nationaal monument als herinnering aan de Belgische ontminningstroepen (Avenue des Démineurs, richting Malmédy)

TE BEZOEKEN

- De overblijfselen van de kerk uit de 11e eeuw, op het terrein van de oude abdij.
 - In de gerestaureerde gebouwen van de oude abdij is er het Musée de la Principauté de Stavelot-Malmédy (Museum van het prinsbisdom Stavelot-Malmédy) dat de dertien eeuwen van deze Kerkelijke staat schetst, het Museum Guillaume Apollinaire herinnert aan het verblijf van de dichter in de regio en het Museum van het Circuit Spa-Francorchamps toont de geschiedenis van dit prestigieuze circuit voor racewagens en motorfietsen.
- Abbaye de Stavelot – 4970 STAVELOT -
© 32(0)80/88.08.78

MALMEDY

Na een mislukte afwerping van parachutisten in de nacht van 21 december besefte Duitse para's dat de bruggen over de Maas onbereikbaar geworden waren. Een eenheid onder het bevel van Kolonel Otto Skorzeny probeerde daarop om Malmédy in te nemen. De Duitse para's stuitten echter op verbeterde weerstand van de Amerikaanse verdedigingstroepen van de 30th Infantry en van een bataljon Amerikaanse soldaten van Noorse origine, bijgenaamd de ‘Norwegian’.

Omwille van tot op heden onopgehelderde redenen vonden in Malmédy op 23, 24 en 25 december

intense en verwoestende bombardementen door de Amerikaanse luchtmacht plaats. Deze maakten een groot aantal slachtoffers onder de burgerbevolking, maar ook onder de Amerikaanse verdedigers van de stad.

Monument opgedragen aan de Amerikaanse eenheden die in september 44 de stad bevrijdden en weerstand boden aan de Duitse troepen in december 44 (links van de kathedraal).

MEER MONUMENTEN

- Zuilen in zwarte marmer opgedragen aan de 214 burgerslachtoffers van de Amerikaanse bombardementen (in het park, rechts van de kathedraal).
- Monument opgedragen aan het 99th Infantry Battalion ‘The Norwegian’ dat voor zijn moed onderscheiden werd met het Belgische Oorlogskruis (Avenue de Norvège)

TE BEZOEKEN

- Papiermuseum dat de Chinese oorsprong en de diverse productietechnieken van papier door de eeuwen heen schetst. In hetzelfde gebouw ook Carnavalmuseum met kostuums, maskers, documenten en maquettes van carnavalwagens.
Place de Rome 11 – 4960 MALMEDY,
© 32(0)80/33.70.58

LA GLEIZE

Komend uit Stavelot trok de voorhoede van Kampfgruppe Peiper door La Gleize. Ze besloten om langs Cheneux naar Werbomont te trekken en vandaar naar de bruggen over de Maas.
(zie Weg n° 3, pagina 29)

MUSEUM

- Décembre 44 Historical Museum (zie Weg n° 3, pagina 29)

MONUMENTEN

- ‘Koningstijger’, 3rd Armored, 80th Anti Aircraft Artillery, 505th Parachute Infantry Regiment, 740th Tank Battalion (zie Weg n° 3, pagina 28)

WERBOMONT

Toen ze in de omgeving van Reims uitrustten, werden de para’s van de 82nd Airborne op de avond van 17 december gealarmeerd. De weersomstandigheden lieten niet toe om parachutisten af te werpen, en daarom trokken ze via de weg naar Bastogne. Onderweg kregen ze bevel om verder te trekken naar Werbomont met als opdracht het verdedigen van de valleien van de Amblève en de Salm en het tegenhouden van de Duitse troepen.

In de nacht van 18 op 19 december bereikten ze hun verzamelplaats in Werbomont. Ze stapten uit hun vrachtwagens en trokken te voet verder naar Cheneux, Lierneux en Trois-Ponts om er defensieve stellingen in te nemen.

Gedenkteken opgedragen aan de 82nd Airborne Division ‘All American’ die vanuit hun verzamelplaats in Werbomont ten strijde trokken (Place Capitaine Lespagnard).

Dankzij de snelheid waarmee ze zich verplaatsten waren de 101st Airborne Division « Screaming Eagles » en de 10th Armored Division “Tiger” de pantser van het 5^e Pantserleger van Generaal Baron Hasso von Manteuffel te snel af. Dezen hadden de bedoeling om de Maas over te steken tussen Dinant en Namen, en hun weg voort te zetten naar Brussel en daarna Antwerpen.

Wanneer ze op hevige Amerikaanse weerstand botsten, trokken de Duitse eenheden langs de noordkant en de zuidkant om Bastogne heen om zo verder op te rukken naar de Maas. De toegangswegen waren afgesneden en uiteindelijk werd de hele stad omsingeld. De verdedigers hielden echter vast aan hun posities tot de tanks van Patton opdagden.

Inderdaad, tijdens een crisisvergadering had Generaal Eisenhower namelijk aan Patton gevraagd om een tegenaanval in te zetten in de richting van Bastogne. Patton gold als een voorbeeld van snelheid, efficiëntie en militair tactisch doorzicht. Hij besloot om meerdere divisies, waaronder het 4th Armored, van het Moezelfront weg te trekken en ze een kwartdraai te laten uitvoeren in de richting van Bastogne. Doch de opmars van zijn troepen verliep traag omwille van de sneeuw, de hevige gevechten en de zware verliezen. Desondanks slaagden de pantser van het 4th Armored erin om op tweede kerstdag de Duitse linies te doorbreken en zich bij de verdedigers van de stad te voegen. De belegering van Bastogne was verbroken.

De divisies van Patton die in de sector waren zouden hun opmars vervolgen richting Houffalize, en op 16 januari '45 de verbinding maken met die van het 1^e Amerikaanse Leger van Generaal Hodges, komende van het noordflank.

BASTOGNE

Bastogne was een strategisch belangrijk verkeersknooppunt en werd koppig verdedigd door de Amerikaanse para's van de 101st Airborne en een eenheid van de 11th Armored. Von Manteuffel besloot om de toegangswegen af te sluiten en langs het noorden en het zuiden om de stad heen te trekken. De 2. Panzer moest oprukken naar de Maas. Op kerstavond echter werd het 'speerpunt' van het

5^e Pantserleger nabij Dinant door Britse en Amerikaanse pantsereenheden tegengehouden en vernietigd. Toen men beseftte dat noch het 5^e, noch het 6^e Pantserleger ooit de Maas zouden oversteken besloten de Duitse bevelhebbers om van de inname van Bastogne 'tot elke prijs' hun prioriteit te maken.

Maar op tweede kerstdag trok een pantsercolonne van het 4th Armored op naar Bastogne en deze sloeg in Assenois een bres in de omsingeling van de stad. (zie ook Weg n^r 2 pagina 16, 17 en 18)

Sherman tank van de 11th Armored Division "Thunderbolt"

MEER MONUMENTEN

- Gedenkplaten, mijlpalen op de Weg van de Vrijheid, Monument op de heuvel van Mardasson, Patton Monument, enz. (zie Weg n^r 2, pagina 16, 17 en 18)

MUSEA

- Bastogne Historical Center, Original Museum, Tentoonstelling 'J'avais 20 ans en 45 à Bastogne' (zie Weg n^r 2 pagina 17)

La ROCHE-en-ARDENNE

Op 10 september 44 vierde de stad haar bevrijding door de Amerikaanse troepen. Op hun aftocht hadden de Duitsers de twee bruggen over de Ourthe opgeblazen. Een van de bruggen werd door Amerikaanse 'Engineers' herbouwd en zo werd La Roche opnieuw een strategisch knooppunt van wegverbindingen.

Op 20 december kwam de 116. Panzer, die dacht dat de sector Houffalize stevig verdedigd was, in beweging in de richting van La Roche. Omdat ze van mening waren dat de herbouwde brug over de Ourthe niet betrouwbaar genoeg was, trok de pantsercolonne door de stad en rukte op naar de dorpen Dochamps en Samrée, en vandaar

naar Hotton om er de Ourthe over te steken. Onderweg bevoorraadden ze zich bij depots die door de Amerikanen verlaten waren. Toen ze in Hotton geconfronteerd werden met een niet aflatende verdediging door Amerikaanse eenheden, maakten de Duitse pantsers rechtsomkeer. Ze keerden terug naar La Roche en besloten tenslotte om toch de Ourthe over te steken over de 'Bailey' brug. De Amerikanen hadden niet de tijd genomen om deze te vernietigen bij hun aftocht. Vandaar ging het naar Verdenne en Marche-en-Famenne.

Om de troepenbewegingen van de Duitsers zoveel mogelijk te hinderen op 26 en 27 december maakte het Amerikaanse bevel gebruik van betere weersomstandigheden en gaf het de opdracht La Roche te bombarderen. De stad werd grotendeels in puin gelegd. Er vielen niet minder dan 114 burgerslachtoffers.

(Zie ook Weg n^r 1, pagina 14 en 15)

Gedenkplaat voor de verbinding tussen een Amerikaanse pantserspatrouille van de 84th Infantry Division en de Schotten van 51st Highland Division (op de hoek rue de la Gare – rue de Cielles)

MEER MONUMENTEN

- Monument voor de 51st Highland Division, Tank Destroyer 1st Northamptonshire Yeomanry, Sherman tank (Zie Weg n^r 1, pagina 15)

MUSEUM

- Museum van de Slag om de Ardennen (zie Weg n^r 1, pagina 14)

MARCOURT-MARCOURAY

Enkele dagen na het begin van de Slag om de Ardennen nam het 3rd Armored, onder bevel van Generaal Rose, stelling in langs een verdedigingslijn Hotton – Manhay met als opdracht het stoppen van de Duitse opmars en het uitsluiten van verkenningseenheden.

Op 21 december stuitte één van die eenheden, onder bevel van Kolonel Hogan, op weg naar La Roche op de voor-

hoede van de 116. Panzer. De eenheid van Kolonel Hogan plooit terug tot Marcourt en vervolgens tot Marcouray, maar wordt er toch omsingeld. Aangezien ze praktisch zonder benzine zitten slagen ze er niet in om het bevel om de omsingeling te doorbreken uit te voeren. Amerikaanse pogingen om hen te ontzetten of met parachutes te bevoorraden mislukten.

Tijdens de kerstnacht beval Generaal Rose aan Kolonel Hogan om zijn voertuigen te vernietigen, om de Duitse linies te doorbreken en de Amerikaanse rangen te bereiken. Ongeveer 400 ontsnapt bereikten na 14 uren marcheren de voorposten van de 84th Infantry in Soy. Ze werden snel herbewapend en konden vanaf 3 januari 45 meedoen aan het tegenoffensief.

De dorpen Marcouray en Marcourt werden uiteindelijk bevrijd op 7 januari door het 334th Infantry Regiment van de 84th Infantry Division.

MONUMENT

- Gedenkplaat opgedragen aan Kolonel Hogan die zijn bevelpost gevestigd had in het huis Sutter (hoofdstraat van Marcouray).

BEFFE

Toen ze op een numeriek sterker contingent Duitse eenheden botsten voor het dorp Beffe, was Task Force Hogan verplicht om terug te trekken en een betere defensieve stelling in te nemen in Marcouray waar ze door de Duitse troepen werden omsingeld.

Sherman tank opgedragen aan Kolonel Hogan van de 3rd Armored Division "Spearhead" en aan het 771st Tank Battalion (Kerkplaats)

DOCHAMPS

Ze hadden zware verliezen geleden en hadden gebrek aan munitie. Een paar dagen later werden ze gevolgd door de dorpelingen. Dochamps werd tenslotte bevrijd op 7 januari 45. Toen ze terugkeerden troffen de bewoners er ruïnes en plunderingen aan.

MONUMENT

- Gedenksteen opgedragen aan de 84th Infantry Division « The Railsplitters » en aan de 2nd Armored Division « Hell on Wheels » die Dochamps bevrijdden op 7 januari 45.

BARAQUE de FRAITURE

Howitzer 105mm kanon, identiek aan de kanonnen die gebruikt werden door de verdedigers van het kruispunt, geplaatst op initiatief van C.R.I.B.A. (Onderzoeks- en Informatiecentrum voor de Slag om de Ardennen) en monument ter ere van de verdedigers van 'Parker's Crossroads', op initiatief van de Lion's Club de Haute Ardenne.

Omdat ze van bij het begin van het offensief opgehouden werd door de militaire konvooien en talrijke opstoppingen, besloot de 2. Panzer SS haar weg te wijzigen en het plateau van Les Tailles over te steken. Hiervoor moest men langs het kruispunt van Baraque de Fraiture.

Omdat hij overtuigd was van het strategische belang van dit verkeersknooppunt, besloot Majoor Parker op 19 december om de verdediging ervan op zich te nemen en de Duitse troepen te verhinderen. Het kruispunt lag immers op de belangrijke wegverbindingen van Vielsalm naar La Roche en van Houffalize naar Luik. Hiermee organiseerde Parker de defensie. Drie Howitzer 105mm kanonnen stonden daarbij gericht naar de toegangswegen.

Maar op 23 december moesten de Amerikaanse verdedigers het kruispunt verlaten na meerdere dagen van verbeten gevechten en belegering door een numerieke Duitse overmacht. Sommigen werden gevangen genomen, anderen slaagden erin hun eenheden te bereiken. De gekwetste Majoor Parker was reeds twee dagen eerder ontzet.

Nadat ze het kruispunt veroverd hadden konden de tanks van het 2. Panzer SS hun weg vervolgen naar Malempré, Manhay en Grandmenil, waar alweer Amerikaanse blokkades wachtten.

SAMREE

Reeds van bij het begin van de Slag om de Ardennen besloot het bevel van de 7th Armored om in Samrée een depot in te richten voor levensmiddelen, munitie en brandstof. Hun opdracht was de verdediging van Saint Vith. Op 20 december echter veroverde de 116. Panzer Samrée en de Amerikaanse bevoorradingsdepots.

MONUMENT

- Gedenkplaat opgedragen aan de moedige strijders van het 82nd Armored Reconnaissance Battalion van de 2nd Armored Division die het leven lieten bij de bevrijding van het dorp.

WIBRIN

Op kerstavond werden drie bewoners van het dorp meegenomen door de Duisters en met pistolen neergeschoten. Hun lichamen werden pas in april 45 teruggevonden.

Een Sherman tank die in 1950 door de bewoners van het dorp 'gered' werd nadat de schroothandelaars reeds begonnen waren met de ontmanteling.

HOUFFALIZE

Houffalize, dat verscholen ligt in de nauwe vallei van de Ourthe, was een strategisch doorgangspunt op de belangrijke verbinding van Bastogne naar Luik.

De "Chasseurs Ardennais" hadden bij het naderen van de Duitse troepen in mei 40 de brug in de stad opgeblazen vooraleer ze zich terugtrokken.

In de nacht van 19 december konden de Amerikaanse para's van de 82nd Airborne, onderweg van Reims naar hun verzamelpunt in Werbomont, gebruik maken van de intussen herbouwde brug. Enkele uren later volgde de voorhoede van de 116. Panzer op weg naar de bruggen van de Maas. Omdat hij dacht dat de sector stevig verdedigd was, besloot de Duitse bevelhebber om van route te veranderen en door te trekken naar La Roche, en daarna naar Marche-

en-Famenne en Verdenne. Enkele dagen later besloten de Amerikaanse bevelhebbers om het strategisch belang van Houffalize te ontcrachten en werd de stad meerdere malen gebombardeerd. Er vielen op zijn minst 189 burgerslachtoffers en de stad werd in puin gelegd.

Monument opgedragen aan de verbinding tussen de troepen van het 3e leger van Patton en het 1^e Leger van Hodges op 16 januari 45 (Place de Janvier 45)

MEER MONUMENTEN

- Panther Mark V tank van de 116. Panzer die de brug over de Ourthe bewaakte en in de Ourthe tuimelde. Hij bleef er liggen tot de zomer van 45 Place Roi Albert).
- Gedenkteken opgedragen aan de burgerslachtoffers van de stad die het 'Oorlogskruis met Palm' ontving wegens uitzonderlijke moed tijdens bombardementen en gevechten bij de bevrijding (bij de kerk).
- Gedenksteen voor Pogge, een folkloristisch personage uit Schaarbeek. Deze Brusselse gemeente heeft namelijk vriendschapsbanden en verbreedert met Houffalize na de oorlog (rue de Schaarbeek).

OM TE BEZOEKEN

- Houtopia of 'De Kinderwereld' is een centrum om te spelen en te leren. De kinderen ontdekken er op en leuke manier alles over hun rechten en plichten. Er is ook een ontdekkingsruimte en een speelplein. Place de l'Eglise 17, 6660 HOUFFALIZE - ☎ 32 (0) 61/28.92.05

De laatste dagen van de Slag om de Ardennen

Malmedy - Jeep van de 30th Infantry Division in een straat van de stad (US Army)

Tegen 17 januari had Veldmaarschalk Montgomery al zijn doelstellingen bereikt. Hij besloot om het 30^e Britse Corps uit de Slag om de Ardennen weg te trekken en terug te sturen naar Nederland. Daar konden ze zich voorbereiden op de grote operatie vanuit de lucht en over land die hij sinds lang in gedachten had: het binnentrekken van Duitsland met oversteek van de Rijn. Dit was operatie ‘Varsity’.

Het 1^e Amerikaans leger van Generaal Hodges, dat tijdelijk was ingedeeld in de 21^e Legergroep onder bevel van Montgomery, ging weer onder Amerikaans bevel staan. Het maakte voortaan deel uit van de 12^e Legergroep van Generaal Bradley.

Wat de Duitse kant betreft, het 6^e Pantserleger van Sepp Dietrich verliet de Ardennen en trok naar het oostfront om er de opmars van de Russische troepen richting Duitsland tot staan te brengen.

Bastogne - Een straat in de stad, januari 45 (US Army)

28 januari wordt algemeen beschouwd als de laatste dag van de Slag om de Ardennen. Het Duitse leger was teruggeslagen tot zijn uitgangspositie van 16 december 44. De vooruitgeschoven bres van de Ardennen was gedicht

en de Duitsers hadden het initiatief op het westelijk front uit handen moeten geven.

Dat was het einde van de Slag om de Ardennen. Het betekende na vier lange jaren eveneens het einde van de aanval en de bezetting van ons land.

De strijd verplaatste zich naar het oosten, en liet een spoor van rouw en vernieling achter. Uit de herwonnen vrijheid

Houffalize - De stad na de verschrikkelijke geallieerde bombardementen (US Army)

putten de steden en dorpen van de Ardennen de moed om de ruïnes weer op te bouwen.

Celles – Duitse tanks na de slag om de verzetshaard van Celles (US Army)

Enkele bedenkingen

Achteraf gezien dringen enkele bedenkingen zich op.

Krinkelt – Duitse tanks na de slag om Krinkelt (US Army)

Met de aanval op de Ardennen wou het Duitse Opperbevel verhinderen dat de geallieerde legers Duitsland zouden bereiken. Dit uitstel kostte een bijzonder zware prijs aan mensenlevens en materieel, en zou slechts een inleiding vormen op de eindoverwinning van de Geallieerden op 8 mei 45.

Dankzij de toevoer van Amerikaanse en Britse ver-

sterkingen, en dankzij een verbeterde weerstad, hebben de Geallieerden stevige defensieve posities kunnen bezet houden, van waaruit een efficiënte tegenaanval mogelijk was.

Niemand zal het belang van de slag om Bastogne ontkennen. Toch is het eerder dankzij de onwrikbaarheid van de

Laroche –De hoofdstraat na de Amerikaanse bombardementen (CH. Orban de Xivry)

Amerikaanse defensie in de sector Elsenborn – Krinkelt – Saint-Vith dat het Duitse opperbevel verplicht was om te erkennen dat Antwerpen en zijn haven nooit bereikt konden worden. Hierdoor werden ze gedwongen om de “voornaamste inspanning” in de sector noord te verleggen naar Bastogne.

De Amerikaanse overwinning in Bastogne had een gunstig effect op het moreel van de troepen en de bevolking van de geallieerde landen. De stad waar men “Nuts” zegde tegen de vijand schreef op die manier geschiedenis en werd tot een legende.

Ondanks het feit dat de Britse deelname beperkt bleef in aantal manschappen en in tijd, was ze bijzonder nuttig en efficiënt en zeker niet te verwaarlozen.

Door de twisten tussen Field-Marshal Montgomery en de Amerikaanse generaals, waaronder Eisenhower, Opperbevelhebber van de geallieerde strijdkrachten, had Hitler bijna één van zijn objectieven bereikt : een breuk in de Amerikaans - Britse alliantie in de Ardennen. Een alliantie dat politieke en militaire mannen hadden gesmeed om samen te strijden voor de vrijheid van de landen en de mensen.

Maar door hun energieke reactie zijn de Geallieerden er echter in geslaagd om wat een catastrofe had kunnen worden om te buigen in een overwinning.

Champlon - Op 14 januari 45 treffen de Cameron Highlanders en de GI's van de 87th Infantry Division elkaar. (I.W.M.)

BIBLIOGRAFIE

- Ardenne 1944, Pearl Harbour en Europe, L. CAILLOUX (Uitg. L. Cailloux)
- Ardennes, Album mémorial, J-P.PALLUD (Uitg. Hemdal)
- La Bataille d'Ardenne, P. TAGHON (Uitg. Racine)
- L'Offensive von Rundstedt dans la vallée de l'Ourthe, A. HEMMER (Uitg. M. Hemmer)
- Verdenne 1944, J-L. GIOT
- Nous l'avons vécue ..., Dr. A. DE SCHAERPDRYVER
- Le choc des armées, Maj. E. ENGELS (Uitg. D. HATIER)
- Guide du champ de bataille, Col. E. ENGELS (Uitg. Racine)
- La Bataille des Ardennes, John S. EISENHOWER (Uitg. Press Pocket)
- L'histoire du 30e Corps britannique, P. STOLTE

COLOFON

Een initiatief van het Office de Promotion du Tourisme de Wallonie et de Bruxelles asbl.

Ontwerp: EXPANSION

Teksten: G. BLOCKMANS

Foto's: G. BLOCKMANS (tenzij anders vermeld).

Omslagfoto: ARNAUD, F.T.L.B.

Verantwoordelijke uitgave: P. COENEGRACHTS,
OFFICE DE PROMOTION DU TOURISME DE
WALLONIE ET DE BRUXELLES ASBL

D/2009/9186/6

© OFFICE DE PROMOTION DU TOURISME DE
WALLONIE ET DE BRUXELLES 2009

BELGIË

Office de Promotion du Tourisme de Wallonie et de Bruxelles

Rue Saint-Bernard, 30
B – 1060 Brussel
Tél.: +32-(0)2/504.02.00
Fax: +32-(0)2/513.69.50
www.belgie-toerisme.be
E-mail: info@opt.be

C.A.T.P.W. (Centre d'Action Touristique des Provinces Wallonnes)

Rue de l'Eglise, 15
B – 6980 La Roche-en-Ardenne
Tél.: +32-(0)84/41.19.81
Fax: +32-(0)84/41.22.23
www.catpw.be
E-mail: ardenne@catpw.be

C.R.I.B.A

Center Research Information Battle of the Ardennes

Rue du Progès, 22
4032 CHENEË – LIEGE (Belgium)
<http://www.criba.be>

Provincie Waals Brabant

Tél.: +32-(0)10/23.63.31
www.brabantwallon.be

Provincie Henegouwen

Tél.: +32-(0)65/36.04.64
www.hainaut.be

Provincie Luik

Tél.: +32-(0)4/237.92.92
www.ftpl.be

Provincie van Belgisch Luxemburg

Tél.: +32-(0)84/41.10.11
www.ftlb.be

Provincie Namen

Tél.: +32-(0)81/74.99.00
www.ftpn.be

Oostkantons

Tél.: +32-(0)80/22.76.64
www.eastbelgium.com

BUITENLAND

NEDERLAND

Belgisch Verkeersbureau Wallonië & Brussel

Prinsessenhof-Zijlweg, 148 A-3
NL-2015 BJ Haarlem

Postadres:
Postbus 2324
NL - 2002 CH Haarlem
Tél. : + 31 (0)23/534.44.34
Fax : + 31 (0)23/534.20.50
www.belgie-toerisme.net
E-mail : belgisch.verkeersbureau@wxs.nl